

Nummer 7 September 1998

Vereniging Historisch Purmerend

Vereniging Historisch Purmerend

v/h Oudheidkamer van Purmerend
opgericht 26 maart 1942

Correspondentieadres:
Postbus 571
1440 AN PURMEREND

Bestuur:
Voorzitter: Hr. C. van der Linden 0299 - 423146
Secretaris: Hr. A. Joosten 0299 - 423315
Penningmeester: Hr. J. Korver 0299 - 648818
2^e Secretaris: Mw. G. Platell-Hoogland 0299 - 471689
Ledenadministratie: Mw. M. de Boer-Schouw 0299 - 428964
Historicus: Hr. B. de Lange 0299 - 431294
Bestuurslid: Hr. H. Meines 0299 - 423831
Bestuurslid: Hr. F. Beijert 0299 - 432052

Ledenadministratie: Mw. M. de Boer-Schouw
Goudenregenstraat 75
1441 HG Purmerend

Redactie: Mw. G. Platell-Hoogland
Jasmijnstraat 48
1441 JX Purmerend

Namens de Vereniging Historisch Purmerend hebben zitting in het bestuur van het Purmerends Museum:

Secretaris: Hr. S. Rem
Techniek: Hr. J. Ossebaar
PR: Hr. J. Buurmans

Namens de Vereniging Historisch Purmerend behartigt John Korver de belangen in de Gemeentelijke Monumentencommissie.

Postbank: 311.95.43
Bank ING: 68.19.13.002

t.n.v. penningmeester van de Vereniging Historisch Purmerend.

Openingstijden lokaal *De Ark*,
adres: Wilhelminalaan 1, Purmerend, 2^e verdieping, er is een lift.
vanaf 22 september 1998 t/m 8 december 1998 en van 12 januari 1999 t/m
11 mei 1999 iedere dinsdag geopend van 20.00 tot 22.00 uur.

Is er op dinsdag een dia-avond (15 december en 20 april), dan is er geen openstelling.

Foto omslag

Het gebouw van de NV Verenigde Amsterdamse Melkinrichtingen aan de Melkweg.

Vormgeving periodiek en lidmaatschapskaart:
H&R Grafisch Serviceburo bv, Purmerend.

VAN DE REDACTIE

Het tweede nummer in 1998 van het verenigingsblad ligt voor u. Wij waren meer dan tevreden over het vorige nummer. We hopen dat u dit nummer met net zoveel interesse en plezier leest. Een groot aantal artikelen over even zoveel onderwerpen maakt dit nummer compleet.

Het aantal bladzijden van elk nummer van het verenigingsblad is afhankelijk van het aantal bijdragen van lezers. Het blad is er dankzij de (amateur-)historici en zij die hun levensverhaal aan het papier toevertrouwen. Het is plezierig dat zij een stukje geschiedenis van (de mensen in) Purmerend op schrift stellen voor historisch geïnteresseerde Purmerenders als u. Veel leesplezier!

Fred, Marian en Gerda

VAN DE VOORZITTER

Zoals u verderop in ons blad kunt lezen is het ledenaantal weer fors gegroeid, inmiddels heeft de vereniging 874 leden. Daarom hoopt het bestuur dan ook maandag 7 september 1998 in De Purmaryn, tijdens een avond aangeboden door Purmerend Marktstad, maar verzorgd door de Vereniging Historisch Purmerend, het 1000ste lid te kunnen verwelkomen.

Onze aanvraag bij het VSB-fonds voor subsidie voor de aanschaf van een computer is succesvol geweest. Inmiddels hebben wij het geld ontvangen en hebben de pc besteld.

Het bestuur hoopt dat u de onderwerpen voor de diavoorstellingen waardeert. De wens van een aantal leden om ook een paar middagvoorstellingen op zondag te organiseren is ingewilligd. Wij hebben met Maarten Schipper van Concordia een gesprek gehad en hij heeft ons beloofd dat het geluid van de diavoorstellingen perfect is. Wij zijn blij dat de bezoekers in het afgelopen seizoen gehoor hebben gegeven aan de wens van leden tijdens de voorstellingen niet te roken. Namens het bestuur wens ik u een goed historisch seizoen toe.

Met vriendelijke groet,
Cees van der Linden

**MAANDAG 7 SEPTEMBER
1998 IN DE PURMARYN
AANVANG 20.00 UUR**

Een geschiedenis van Purmerend

Op uitnodiging van het Comité Marktstad is er buiten het VHP-programma een avond in De Purmaryn. Ja, u leest het goed, in De Purmaryn. Deze bijzondere avond zult u in vogelvlucht een 'stukje' geschiedenis van de stad zien.

De diaserie bestaat uit de eerste ontwikkelingen met stadgrachten en poorten, slot Purmersteijn, Weeshuis, Noordhollands Kanaal, de Where, diverse markten, boot-, trein-, tram- en busverbindingen en straatbeelden van toen naar heden.

Entree f 7,50, ook voor leden van de VHP. Voorverkoop vanaf maandag 17 augustus aan de kassa van de Purmaryn, telefonisch reserveren op 0299-432205.

In ons blad van maart 1998 staat op bladzijde 31 het verhaal *Restauratie schilderijen J.W. Stapper*. De schrijver was Hans Glandorf.

INVENTARISATIE VOOR GEMEENTELIJKE MONUMENTENLIJST AFGEROND

88 objecten door eerste selectie gekomen

Fred Beijert

Het college van Burgemeester en Wethouders heeft een lijst van 88 objecten – die in principe cultuurhistorisch waardevol zijn – vastgesteld, die in aanmerking komen voor plaatsing op de Purmerender monumentenlijst. In de loop van het jaar beschrijft Jos van der Lee in opdracht van de gemeente gedetailleerd de objecten. Nadat in overleg met de belanghebbenden de gedetailleerde beschrijvingen zijn opgesteld, start het gemeentebestuur de procedure om te komen tot plaatsing van de objecten – vooral gebouwen – op de gemeentelijke monumentenlijst.

In totaal zijn 165 objecten aan de hand van vijf criteria van een waardering voorzien. De hoogte van de waardering bepaalt of plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst kansrijk is. De vijf door de monumentencommissie vastgestelde criteria zijn: oorspronkelijkheid/gaafheid, architectuurhistorische waarde, cultuurhistorische waarde, stedenbouwkundige waarde en zeldzaamheidswaarde van het object. De 88 objecten met een waardering van 7 punten of meer komen in aanmerking voor de gedetailleerde beschrijving.

Zaterdag 12 september 1998 is er weer de landelijke Monumentendag. Welke monumenten dan ook van binnen zijn te bezichtigen was op het moment dat de kopij voor dit nummer van het verenigingsblad binnen moet zijn niet bekend.

KARHOF FIETSTOCHT 1998

Zondag 21 juni 1998 werd alweer voor de tiende keer de fietstocht van de firma Karhof gereden. Ongeveer 475 fietsers deden mee, zij konden kiezen uit een route van 30 of 50 kilometer.

De traditie is dat aan het eind van de fietstocht een geldbedrag beschikbaar wordt gesteld aan een vereniging of stichting. Dit jaar heeft de firma Karhof onze vereniging een bedrag van f 1.000,- gegeven. Ook *De Waterratten*, zwemclub voor geestelijk en lichamelijk gehandicapten, kreeg f 1.000,- en tenslotte ging ook nog eens f 1.000,- naar de Goallball vereniging *De Dwarsliggers*, sportclub voor blinden en slechtzienden.

Het bestuur spreekt dan ook de wens uit dat deze traditie van de firma Karhof nog vele jaren mag voortgaan.

Van links naar rechts: directeur Jos de Bruijn van de firma Karhof, Cees van der Linden voorzitter VHP, Klaas Dekker en Evert Schreuder beiden organisator van het jaarlijkse fietsevenement.

Na het succesvolle programma van het vorig seizoen denken wij weer een leuk, voor ieder wat wils, programma te hebben samengesteld.

De avonden en middagen worden gehouden in Concordia, Koemarkt 49, Purmerend.

De aanvang van de avonden is 20.00 uur en van de middagen om 14.00 uur.

Leden hebben gratis toegang op vertoon van hun lidmaatschapskaart.

Niet-leden vragen wij om een bijdrage van f 4,- per voorstelling.

Eventuele wijzigingen worden in de pers bekend gemaakt.

WOENSDAG 30 SEPTEMBER 1998 20.00 uur

Begin dit jaar publiceerde John Dehé een boek over de bezorging van post in de regio Waterland. Vanzelfsprekend kwam ook Purmerend aan bod. Zijn presentatie met dia's opent het seizoen.

MAANDAG 26 OKTOBER 1998 20.00 uur

Piet Kemper en Gerda Platell hebben een serie dia's samengesteld over de roemrijke jaren van de NACO, de Nederlandsche Auto Car Onderneming. Op deze avond vertelt Piet Kemper het verhaal bij de meer dan honderd dia's.

DONDERDAG 19 NOVEMBER 20.00 uur en ZONDAGMIDDAG 22 NOVEMBER 14.00 uur

Ber de Lange heeft in vervolg op het succes van de eerste avond (11 februari 1998) een nieuwe serie dia's van bedrijven en winkels samengesteld. Hij vertoont dia's van onder meer melkfabriek Hollandia, Purmerender wasserij, Augurkeninleggerij van Prins en koelkastenfabriek Tadema. Na de pauze de winkels in onder meer de Hoogstraat, Kaasmarkt en Peperstraat.

DINSDAG 15 DECEMBER 1998 20.00 uur

De architectuurhistoricus Jos van der Lee maakte in opdracht van de gemeente Purmerend een inventarisatie van objecten die in aanmerking komen voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. Hij vertelt op deze avond over zijn onderzoek en de geselecteerde monumenten.

ZONDAGMIDDAG 17 JANUARI 1999 14.00 uur

Henk Meines herhaalt zijn succesvolle diaserie *Straatbeelden uit de zestiger jaren* uit het vorig seizoen. Op veler verzoek in de middag.

WOENSDAG 24 FEBRUARI 1999 20.00 uur

Voor liefhebbers is dit wel een heel interessante dialezing van Dr. D. Aten over *Een natte handelsoorlog tussen de Noordhollandse steden Alkmaar, Hoorn en Purmerend* in de 16^e en 17^e eeuw. De heer Aten schetst hoe het beleid van de stadsbesturen steeds gericht was op de versterking van vee- en kaasmarkten. Dit probeerde men vooral te bereiken door middel van verbetering van de waterverbindingen. Het vervoer ging in die tijd immers groten-deels via het water.

MAANDAG 22 MAART 1999 20.00 uur in het voormalig raadhuis aan de Kaasmarkt!

De heer Jan Jongepier, organist, vertelt over de geschiedenis van orgels in Purmerend. Hij speelt ook op het orgel in het voormalig raadhuis aan de kaasmarkt. Dat kan, omdat deze avond met speciale toestemming en medewerking van de gemeente daar wordt gehouden. Deze avond is dus niet in Concordia.

De heer Jongepier besteedt vanzelfsprekend aandacht aan het bekende Garrelsorgel, maar ook aan minder bekende orgels in Purmerend.

DINSDAG 20 APRIL 1999 20.00 uur

Als u van festiviteiten houdt, moet u naar deze dia-avond van Ber de Lange komen. U ziet onder meer dia's van de stadsfeesten van 1910 en 1960 en de marktfeesten van 1934 en 1984. Verder dia's van diverse feesten. Het belooft een 'feestelijke' avond te worden.

ZONDAGMIDDAG 16 MEI 1999

Een *nieuwe* puzzelwandeloct met vele vragen en een aantal prijzen.

U kunt beginnen tussen 13.30 en 15.00 uur. Het vertrekpunt is vanaf Concordia aan de Koemarkt.

Vitslag puzzel wandeltocht van 24 mei 1998

Op veler verzoek hierbij de antwoorden op de vragen én de prijswinnaars. De vragenlijst kunt u opvragen bij een bestuurslid. Voor een impressie van de tocht, volgt hierna een verslag van de heer W. Ouburg.

		goede antwoorden	aantal leden
1 ^e prijs:	Mw. M. Bonnema, Johanna Naberstraat 130	23	850
2 ^e prijs:	Hr. J.M. Steevers, Kanaalstraat 8	23	903
3 ^e prijs:	Hr. J.S. Viskoper, Liduinatuin 18	22	857 op naar de 1000
4 ^e prijs:	Hr. J. Kramer, Standaardmolen 36	22	885
5 ^e prijs:	Hr. en Mw. W. Ouburg, Speulderbos 57	22	900

De heer M. Jonker van de Bierkade en mevrouw E. Rijkenberg uit de Julianastraat hadden ook 22 antwoorden goed, maar zaten verder van het juiste ledenaantal af.

De antwoorden:

1. Purmerend kreeg zijn marktrechten in 1484
2. Rijksmonument Koemarkt 7 heeft een kuif- of klokgevel
3. Op de getoogde poortingang zit een wapen/kroon
4. De naam Hoornsebuurt komt van de *weg naar Hoorn*
5. Het water was vroeger van de stadsgracht/omwalling
6. De eerste steen van het *Witte Huis* werd gelegd op 27 juli 1842
7. Tussen de lijstgevels Bierkade 9 en 11 staat een tuitgevel
8. 50 jaar is de heer Maats dokter geweest: van 1841 -1922
9. De Where werd gedempt in 1965-1966
10. Op dit rijksmonument staat het wapen van Beemster
11. Voorzitter D. Kooiman legde de 1^e steen voor B.P.& O.
12. Het Noordhollands Kanaal werd geopend in 1824
13. Er staan 36 verticale palen voor de remmingen in de sluis
14. De herbouwde 'torentjes' waren van het Slot Purmersteijn
15. Op de sluitstenen van het pand zitten 10 *vrouwenkopjes*
16. Ja, hier heeft vroeger de paradijsbrug gelegen
17. Het Westerstraathofje heeft 2 blokjes van 3 woningen
18. In de gevelsteen worden door 2 mannen druiven gedragen
19. De gevelwand van de parkeergarage stelt een draaiorgelboek voor
20. De huidige Amsterdamsche Poort is eerder een stalhouderij geweest
21. De stad ging in 1902 buiten haar grachtengordel bouwen
22. Deze huizen op de Nieuwe Gracht zijn van omstreeks 1881
23. In de voormalige Willem Eggertschool zaren wel roeden in de ramen
24. Het dak van het marktkantoor is een tentdak of stolpdak
25. De naam 'De Doele' komt uit de schutterij (schieten op doelen)

Vraag 10. Op dit rijksmonument zit het wapen van Beemster.

Vraag 24. Het dak van het marktkantoor is een tentdak of stolpdak.

Het aantal leden op 24 mei jl. bedroeg 854 leden.

Over de uitslag wordt niet gediscussieerd!

Wim Ouburg

Met die wetenschap schreven Janet en ik ons zondag 24 mei jongstleden in voor de 2^e puzzelwandeltocht van de Vereniging Historisch Purmerend. In tegenstelling tot vorig jaar, toen de zon onze begeleider was, moesten wij het deze keer doen met een grijs wolkendek en af en toe wat miezige regen. Toch nog ruim 200 inschrijvingen; een mooi resultaat, dat maar weer eens aangeeft dat de Vereniging leeft in Purmerend.

Terug naar de aanhef: geen discussie over de uitslag. Geen probleem, wij deden mee voor de gezelligheid, maar laten we eerlijk zijn, scoren is toch ook wel leuk. Dus ging de GSM-telefoon mee om, in geval van nood, onze achterban te raadplegen. Het doel heiligt de middelen, al is het alleen maar om de discussie achteraf te voorkomen.

DIRECT TWIJFEL

Bij de eerste vraag sloeg al direct de twijfel toe! Wanneer kreeg Purmerend zijn marktrechten? De twijfel ontstond toen bleek dat in de vraag het woord stadsrechten was doorgehaald en veranderd in marktrechten. We konden kiezen uit 3 jaartallen: 1484, 1534 en 1584. Nu lagen de festiviteiten rond Purmerend 500 nog redelijk in mijn geheugen. In heb daar een hele serie dia's van gemaakt. Maar was het nu een feest rondom de stadsrechten of rondom de markt-rechten? Ik was even vergeten dat het om PM 500 ging, wat genoeg zei. De vraag lieten wij dus maar even voor wat zij was. De GSM bracht aan het einde van de puzzeltocht uitkomst.

Vanuit Concordia direct rechtsaf de Koemarkt op. Welke gevel heeft Koemarkt? Geen probleem. De lessen heemkennis die ik op de lagere school in Amsterdam had genoten wierpen hun vruchten af. Wij leerden daar alles over klokgevels, trapgevels, halsgevels en tuitgevels. Het was een klokgevel, geen twijfel mogelijk.

Via de Kalversteeg kwamen wij op de Weerwal. Ons werd gevraagd wat boven de getoogde poortingang van de aldaar gevestigde tapijthandel te vinden is. Een kroon was het juiste antwoord. Toch ook maar even opgeschreven dat zich onder de kroon een wapenschild bevond. Wij hadden lering getrokken uit de puzzeltocht van vorig jaar. We staken de Weerwal

over en kwamen in de Hoornsebuurt. Of we maar even aan wilden geven waar de naam van deze wijk vandaan kwam. Het boek *Purmerend en het water* van Ber de Lange gaf aan dat tegenover de Hoornsebuurt over de Where een brug lag. Deze brug was de verbinding van de in 1589 gebouwde Hoornschepoort naar de Overweerse polderdijk, die de weg naar Hoorn vormde. Het antwoord was gevonden. Het is trouwens een aanrader om wat literatuur mee te nemen. Zeker als deze van de hand is van de samensteller van de puzzeltocht. De volgende vraag, wij waren inmiddels aangeland op het Whereplantsoen, was aanzienlijk lastiger: 'Dit water (de Where) was vroeger van de?' Het ging over water, het boek zou dus weer uitkomst moeten bieden. Maar wat is vroeger? Maar liefst 8 pagina's gingen over de Where. Een aantal antwoorden waren naar ons idee mogelijk. Wij kozen voor Graaf Willem VI, die in 1410 aan Willem Eggert onder meer de Heerlijkheid Purmereynde met het bijbehorende gehucht Neck in leen gaf, uitgezonderd het viswater de Where. Dit was een belangrijke bron van inkomsten voor Graaf Willem VI, die hij ten eigen voordele verpachtte. Wij dachten met dit antwoord alle mogelijkheden voor de verboden discussie uit de weg te gaan. Maar nee! Het antwoord moest zijn: de stadsgracht. Alle voeding voor een stevige discussie lag op tafel. Helaas, de jury was onverbidde-lijk.

WAAROM?

Inmiddels haalde een fietser, met in zijn hand eenzelfde gele routebeschrijving als wij hadden, ons in. Wij vroegen ons af of hij een fietsende wandelaar was (het was immers een wandeltocht) of dat een rivaliserende Vereniging een fietstocht over hetzelfde traject had uitgezet. Het antwoord kwam al snel. De man was bezig met zijn werk. Hij schreef (al fietsend) een artikel voor de Nieuwe Noordhollandse Courant. Waarom wij meededen aan de puzzeltocht? Wel, wij voelen ons verbonden met Purmerend. Wij zijn ook lid van de Vereniging Historisch Purmerend. Bovendien hoor je als raadslid (dat ben en blijf je ook op zondag) toch wel enige belangstelling voor je stad te hebben. Daarnaast is het leerzaam. Met deze antwoorden kon hij wel uit de 'voeten'.

Wij vervolgden onze weg tot aan het Witte Huis aan het eind van de weg, waar het overigens ontzettend leuk wonen is. De eerste steen daarvan werd gelegd op 27 juli 1842. Zo, alweer een vraag goed. Tussen de lijstgevels van de Bierkade 9 en 11 stond een tuitgevel; u weet wel, geleerd tijdens de lessen heemkennis.

Purmerend is inmiddels een grote stad en kent tal van huisartsen. Maar wie is nou dokter Maats? En wanneer leefde hij? Dat zijn toch vragen van een heel andere orde. Een vriendelijke dame wees ons op een enigszins verdekt opgesteld bankje, dat deed herinneren aan het bestaan (van 1841 tot 1922) van de dokter.

We staken de Gedempte Where over en beantwoordden de vraag wanneer de Where gedempt werd met 1965/1966. Ook weer dank zij het blauwe boek van Ber de Lange; dat voor diegenen die denken dat het meeslepen van literatuur een overbodige luxe is. Aangekomen op de Wagenbeurs wisten wij te vertellen dat het wapen op het aldaar gevestigde Rijks-

monument het wapen van Beemster was. Een gevelsteen op het gebouw van de B.P. & O. aan de Beemsterburgwal vermeldde dat voorzitter D. Kooiman de eerste steen had gelegd. Het gaat goed met het vinden van onze antwoorden. Het kan niet anders of we gaan met de hoofdprijs strijken en de daaraan verbonden eeuwige roem.

Op de Kanaalkade werd ons gevraagd wanneer het Noordhollands kanaal werd geopend. Dat was in 1824. Nogmaals bedankt Ber.

NETELIGE STRIKVRAAG

We zijn inmiddels op de helft van de vragen. Dat was meteen goed voor een in onze ogen netelige strikvraag. Hoeveel verticale palen hebben de remmingen voor de sluis? Het lag voor de hand dat daarmee bedoeld werden de voor de brug geplaatste remmingen. Want deze brug ligt tussen de eigenlijke remmingen en de sluis in, tenzij de brug onderdeel uitmaakt van de sluis. Gokken dus maar en, naar achteraf bleek, goed gegokt: 36 palen.

De herbouwde 'torentjes' op het Slotplein waren natuurlijk van Slot Purmersteijn. Dat kon niet missen. Een kleine plaquette gaf ons gelijk aan. Aan de overkant van de Gedempte Singelgracht vonden wij 10 vrouwenkopjes op de sluitstenen van de dierenpeciaalzaak. Vaak geweest, nooit geweten. Weer wat geleerd. Heeft de Paradijs-

Vraag 21. De stad ging in 1902 buiten haar grachtengordel bouwen.

brug vroeger bestaan en heeft hij ook daadwerkelijk gelegen bij de Padjedijk bij de oversteek naar de Neckerdijk of moest de naam van een horecagelegenheid ter plekke ons op een dwaalspoor zetten? De deelnemers aan de puzzeltocht weten nu allemaal het antwoord: de brug heeft er vroeger gelegen. Ook deze vraag was goed beantwoord.

Aan de Westerstraat bevindt zich het Westerstraathofje. Nu was daar enige jaren terug een vrij felle discussie over geweest in de gemeenteraad. Ik ben toen op zoek gegaan naar het hofje en het heeft enige tijd geduurd voor ik het, op aanwijzing van autochtone

Purmerenders, gevonden had. Met deze wetenschap in mijn achterzak was de vraag hoeveel woningen de 2 blokjes in het hofje hebben, gauw beantwoord. De bewoners hadden waarschijnlijk nog nooit zoveel belangstelling gehad.

Een gevelsteen in een nieuwbouwpand aan de Westerstraat toonde twee mannen die een druiventros dragen. De desbetreffende vraag zal wellicht iedereen goed hebben.

De gevelwand van parkeergarage *Claxionate* stelt een draaiorgelboek voor. Ik kon er even niet opkomen en vulde in dat het een notenbalk was. Een misser dus van de eerste orde, zeker omdat ik bij de voorbereidingen van de parkeergarage betrokken ben geweest.

De huidige Amsterdamsche Poort was vroeger een stalhouderij en niet, zoals voor de hand ligt, een tolhuis. Een tolhuis verwacht je tenslotte bij een toegangspoort. We hadden de vraag overigens wel goed beantwoord. Wij vervolgden onze weg over de Nieuwe Gracht en moesten kiezen uit drie jaartallen (1892, 1898 en 1902) als het gaat om de bebouwing buiten de grachtengordel. Het enige, en ook door ons gegeven, juiste antwoord is 1902. Aan het eind van de Nieuwe Gracht ligt een aantal woningen. Daarvan moesten wij maar weten dat deze omstreeks 1881 waren gebouwd. Ook hier weer een gevelsteen die ons

Vraag 17. Het Westerstraathofje heeft 2 blokjes van drie woningen.

hielp bij het vinden van het antwoord. De voormalige Willem Eggertschool (voor de bezoekers van de jaarlijkse harddraverij een bekend schuiladres bij regen) is geheel verbouwd en nu in gebruik als bankgebouw. Bij de verbouwing is veel te doen geweest over de ramen. De vraag of in de voormalige school wel of geen raamroeden zaten wisten wij dus wel te beantwoorden. Bij de aannemer die de klus geklaard heeft en die meedeelde aan de puzzeltocht hebben wij voor alle zekerheid nog maar even gecheckt of ons antwoord goed was.

Vraag 24 vroeg ons naar het type dak van het marktkantoor aan de Koe-markt 48. Dat was een tentdak met zwarte egglazuurde Hollandse pannen.

LAATSTE VRAAG

Laatste vraag en toch nog goed voor een stevige discussie (met een duidelijke knipoog): waar komt de naam *De Doele* vandaan. Het enige door de jury juist gevonden antwoord was 'van de schutterij' en er werd direct verwezen naar *De Doele* in Rotterdam, Naarden, Amsterdam, etcetera. Mijns inziens had de vraag in dat geval moeten luiden: wat betekent *De Doele*? Aangezien in de vraag de naam *De Doele* tussen aanhalingstekens en in hoofdletters was geplaatst mocht je er toch vanuit gaan dat hier de eigenaam van Party-centrum *De Doele* werd bedoeld. Ons antwoord was dan ook, dat de naam afkomstig was van het erf van den Doelen. Voor belangstellenden: pagina 83, 1^e alinea van het inmiddels overblijvende blauwe boek.

GEEN DISCUSSIE

Goed, ik weet het: geen discussie, maar even napraten is toch ook wel leuk. Mijn gelijk heb ik uiteraard niet gekregen en dat hindert ook niet. Het is maar spel. En het was een leuk spel waar we graag aan meegedaan hebben. Volgend jaar zijn we weer van de partij. En geloof me, met 22 van de 25 vragen goed en een prijs die ons ten deel viel zijn wij dik tevreden. De organisatie verdient een pluim.

Rectificatie

In het artikel van de heer J. Vermeulen over de kermis in ons vorige blad is een verkeerd stukje tekst weergegeven. Het gaat om de familie A. van der Veen.

Daarom alsnog de juiste tekst met onze welgemeende excuses aan de heer Vermeulen.

De familie A. van der Veen heeft 4

zonen: de oudste Guus, woont in Duitsland in Oldenburg. Louis woont in Bergen op Zoom. Ferrie woont in Hoensbroek. Deze drie zijn kermisexploitant. Alleen George, de jongste, is geen kermisexploitant, hij werkt bij een transportbedrijf en woont ook in Bergen op Zoom.

De heer en mevrouw Van der Veen leven niet meer.

Vliegtuigmolen van A. van der Veen op de Kippenmarkt
(Foto uit verzameling van de heer J. Vermeulen)

Kermis 1900. Concertzaal „DE DOELE”, Purmerend.

Woensdag 17, Donderdag 18 en Zondag 21 October 1900

Buitengewone Voorstellingen

door het gezellig bekende Variété- en Opreetten-Geselschap: Directie HENRI TER HALL, Amsterdam.

Tableau de la Troupe. Geheel nieuw.

Les Frères RICHARDINI, Buitengewone Kracht- en Lucht-Acrobaten. Grand Succès de Paris.

Vitrio. Het Wonder der 30ste eeuw. Geschied: „De Man met de Stokkengedrag”. Verliedt met het grootste gemak stekkes Glas, Toff, Stoe of Zaagel, Kaarwet, Petroleum enz. Ongehoorbaar.

EDISONS Wereldberoemde Gramophone. Nieuw, Nieuw.

Herrn JOHN WEIL. Escamoteur Comique.

Brothers FORSTELLY. Modernes Gymnastiek. IEDER TURNER MOET DIT ZIEN.

De Heer P. KÖHLER, Zang- en Danskonink. De Heer LOUIS CONTRAN, Karakter-Konink.

Moj. HENRIETTE, befaamde Soebetta. Moj. ROSA DE LEEUW, Hollandsche Zangeres.

HENRI TER HALL, Humorist. ENZ. ENZ. ENZ.

OPVOERING VAN DE REYER

BESCHAVING IN 1900.

Nieuw Operette met Zang en Dans, van Maxon van Hall, schrijver van de Harro's „Nieuw Sessant”, „Rinde der Kees” enz. — Gewet Succes! door geheel Nederland. — Lees oordel der Pers.

Aanvang 8 uur. Plaatzen te koopreken à 10 cents extra. ENTREE f 0.60.

Zondagavond GROOT BAL, onder leiding van den Heer CONTENT. ENTREE f 0.75.

Aanbevelend, HENRI TER HALL.

Barend Cruyff en Belt-Schutsloot

M.G. Niessen

Wat Johan Cruyff is voor Amsterdam, was Barend Cruyff voor Purmerend: een bekende plaatsgenoot. En niet alleen in hun woonplaats, maar ook in een andere gemeente zijn beiden min of meer bekend. Johan Cruyff is een beroemdheid in Barcelona en Barend Cruyff blijkt nog bekend te zijn bij enige inwoners van ... Belt-Schutsloot.

Belt-Schutsloot??? Ja, Belt-Schutsloot. Barend kwam daar niet zomaar een enkele keer, nee – volgens zijn eigen uitlatingen kwam hij daar tientallen jaren achtereen, van jongsaf aan. Die eigen uitlatingen van Barend Cruyff trof ik aan in een ingezonden stukje van hem in de *Meppeler Courant* van vrijdag 13 december 1940. Ik heb het gelezen, vol verbazing herlezen, en het vervolgens uitgeknipt. Met dat knipsel – dat bij dit artikel is afgedrukt – ben ik op pad gegaan om aan de weet te komen wat de relatie was tussen Barend Cruyff en Belt-Schutsloot, een gehuchtje in het moerasgebied De Wieden in de kop van Overijssel.

Barend Cruyff maakte deel uit van zowel de vrijwillige brandweer als van de Reddingsbrigade van Purmerend

INGEZONDEN

(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.)

Purmerend, 10 Dec. 1940.

Geechte Redactie,

Ondergetekende verzoekt U beleefd een klein plaatsje in uw veelgelezen blad. Bij voorbaat zijn hartelijke dank.

Als getrouwe bezoeker van 't plaatsje Schutsloot en Zandbelt, behorende onder de gemeente Wanepervoorde, waar ik reeds 55 jaar kom, heb ik in de jaren een prachtig pad ontdekt van Zwartzluis zoo over de Schutsloot. Maar als men van de school naar de Belt gaat, is 't pad onbegaanbaar. Gewoon planken over de slooten; voordat men bij de vorders komt, gebeele modderpoelen, onbegaanbaar voor jong en oud. Was daar een mooi pad, dan was 't voor vreemdelingen iets schoons. De vaste Belt is schitterend mooi.

Ik hoop, dat van hoogerhand een onderzoek zal worden ingesteld, dat tot verbetering van 't pad en de vorders zal leiden.

Mijn dank voor de plaatsing.

BAREND CRUYFF.

Nieuwstraat 28, Purmerend.

Meppeler Courant van vrijdag 13 december 1940

HET VOETSPOR ACHTERNA

Mijn eerste gang was naar het Purmerends Museum, dat – zoals bekend – ooit de collectie arresleden van Barend Cruyff had verworven en waarvan er een aantal permanent wordt geëxposeerd in het museum aan de Kaasmarkt. Noch beheerder/conservator Stef Jacobs, noch de aanwezige vrijwilligers hadden enig idee wat Barend Cruyff van doen had met Belt-Schutsloot. Maar de relatie van Barend Cruyff met Purmerend was hun des te meer bekend. Ook Barend Bakker, de naar zijn opa vernoemde kleinzoon, met wie het museum onlangs contact had gehad over de collectie arresleden

(er ontbreken helaas enkele exemplaren), kon ons in eerste instantie niet verder helpen. Wel had hij enige krantenknipsels over zijn grootvader, want Barend Cruyff was bepaald niet wars van publiciteit en ... hij zat overal in: de Brandweer, het Rode Kruis, het Comité Ouden van Dagen en de Reddingsbrigade. In een van de vele anekdotes die over Barend Cruyff in de familie rondgaan, wordt verteld dat hij bij wijze van oefening voor de Red-

dingsbrigade eens vrijwillig in de Where zou zijn getuimd!

Aan de hand van deze krantenknipsels (en die welke ik later kreeg van Cruyff's kleindochters mevrouw Rozemeier-van Hemsbergen en mevrouw Hemrica-Wals), alsmede uit een brief van Barend aan de burgemeester van Purmerend – en uiteraard door de vele gesprekken met kleinkinderen en anderen – kunnen wij ons een beeld van Barend vormen, dat hierna volgt.

Timmerman Barend Cruyff, de vader van Barend. De timmerman werd aannemer en zou ook nog korte tijd in Zuid-Afrika aan het huis van Paul Kruger hebben gewerkt

Catharina Hermina Heyink, de moeder van Barend

Een van de twee rijtuigen die Barend Cruyff in Duitsland kocht en die nu in het Nationaal Rijtuigmuseum in Leek staan, is deze statiecoupe van Friedrich Wilhelm IV, van 1840 tot 1861 koning van Pruisen

BRIEFKAART

Beleefd Melkboer en Toesluis

• WESTERSTRAAT 54
PURMEREND

• Koopt alle soorten
Rijtuigen, Tuigen,
Rijwiel,
Invalde wagens
en Brandkasten

• Bevecht zich aan elke klager
voor verkeeringen

• Ook des Zondags geopend

Van Amsterdam naar Purmerend met de N.Z.H. Tram, Steiger I, Rusterk, elk 1 uur

Barend Cruyff Telefoon 124

Aan _____

Handelsdrukwerk van Barend Cruyff, Westerstraat 54

In de jaren '80 van de vorige eeuw, ging het echtpaar Cruyff op de foto met drie dochters en – ook toen al op de voorgrond – onze Barend Cruyff. Daarna werden nog twee dochters geboren en uit een volgend huwelijk van Barend Cruyff Sr kwamen nog twee dochters die dus halfzusters van Barend Cruyff Jr waren ('Hij was gek op al zijn zusters', zeggen hun dochters)

1999: EEN EEUW GELEDEN

Uit de gegevens in het Gemeentearchief aan de Amsteldijk in Amsterdam (zuid), blijkt dat Barend Cruyff op 9 september 1876 in Amsterdam is geboren als zoon van timmerman Barend Cruyff (Amsterdam, 22 september 1849) en zijn echtgenote Catharina Hermina Heyink (Amsterdam, 22 december 1845).

Volgend jaar is het precies een eeuw geleden dat Barend Cruyff, die in Amsterdam broodbezorger was, zich op 22 jarige leeftijd in Purmerend vestigde.

Op 6 april 1899 trouwde Barend Cruyff met Trijntje Nat (Purmerend, 8 december 1873); het jonge paar betrok in de Westerstraat het pand van Molenaar wiens water- en vuurnering annex brandstoffenhandel door Cruyff was overgenomen. De jonge Cruyff breidde de handel uit en betrok enkele jaren later het pand Nieuwstraat 19, waar later Van Hemsbergen kwam. Vanaf 1928 handelde Cruyff vanuit het pand

Op het Schoolplein laat Barend Cruyff zien dat hij ook andere driewielers dan bakfietsen verkocht. Hij liet bakfietsen ook opknappen en geschikt maken als ijskar, haringkar of melkcar

Nieuwstraat 23, welk adres ook onder zijn ingezonden brief in de *Meppeler Courant* staat. In dit pand handelde Cruyff in lopen, metalen, tweedehands meubels en rijtuigen, driewielers, bakfietsen enzovoort. In de zomermaanden stond er een ijskar voor de deur. Mevrouw Cruyff slofte heel wat keren heen en weer om een ijsje van een cent uit die kar te verkopen. In de oorlogsjaren verhuisden Barend en zijn vrouw naar het pand Westerstraat 54. In de voorruimte van Nieuwstraat 23 werd een heuse ijsalon opgezet. Op de foto van de opening (de heer Cruyff van de Achterdijk diepte uit zijn geheugen onmiddellijk de datum op: 22 december 1945) zien we Barend met zijn vrouw bij de deur en Cor Cruyff – een zoon die met zijn vrouw Cor de Boe de ijsalon bestierde – achter de toonbank.

Vanuit de Westerstraat 54 regelde Barend verder al zijn inmiddels veel omvattende zaken. Dik van Hemsbergen heeft nog een heel aparte herinnering aan de handelsgeest van zijn grootvader: 'Ik mocht vóór de oorlog een keer met hem mee naar de zogeheten 'Jodenhoek' – een zondagse markt in de Joodse buurt van Amsterdam – waar mijn opa voor een rijksdaalder een tweepersoons kano kocht. Ik dacht dat die kano voor mij was, maar dat feest ging niet door. Ik kreeg wel een postzegelalbum van vijf gulden, maar

die kano was voor de handel.'

Van de rijtuigen waarin Barend Cruyff handelde, staan twee bijzondere exemplaren nu nog in het Rijtuigmuseum in Leek opgesteld. Deze twee rijtuigen had Cruyff in Duitsland gekocht. Het rijtuig dat bij dit artikel is afgebeeld heeft een tijdje in het pakhuis van Barend Cruyff aan de Zuidersteeg gestaan. Leuk om daarin met je meisje te zitten, maar toen oma Cruyff een keer een wikkel van een Kwatta-reep in de koets had gevonden, kregen de kleinzons de sleutel van het pakhuis niet meer.

Eén rijtuig zou zijn doorverkocht aan restaurant *d'Vijff Vlieghen* in Amsterdam en de andere naar *Stuttenburgh* in Monnickendam.

Uiteindelijk belandden zij dus op het landgoed Nienoord te Leek.

Het vrijwilligerswerk dat Barend kennelijk in het bloed zat, kwam al spoedig tot uiting toen brand bij één van zijn burens uitbrak. Onverschrokken hielp Barend bij het blussen, welke activiteit hem prompt bij de brandweer deed belanden. In een brief die Barend in 1956 aan de burgemeester van Purmerend schreef, noemt hij als de eerste brand waar hij bij betrokken was, de brand in de houtloodsen van de firma Brantjes aan de Tuinstraat. Toen Barend op een zondag in het begin van deze eeuw met zijn vrouw

wandelde, werd hij door slager Roskam die toen brandweercommandant was, aan het werk gezet om te helpen blussen. Barend bleef meteen bij de brandweer en werd door Roskam tot pijpleider gebombardeerd; daar had hij later nog plezier van toen hij moest loten voor de schutterij. Dankzij zijn functie van pijpleider bij de brandweer werd hij vrijgesteld. In 1927, toen hij 25 jaar aan de brandweer verbonden was, kreeg Barend een gouden horloge met inscriptie en kwam een huldedicht in de krant, waaraan wij het volgende couplet ontleen:

*Vijftwintig jaar geleden
was er brand bij Westerveld.
En met 't Jongheeren Spuitje
Kwam gij dadelijk toegesneld.
Weer wat later werd het beter,
gij kwam aan de blauwe spuis
en met klauteren en klimmen
spoot gij menig brandje uit.*

Ook voor het Rode Kruis was Barend Cruyff zeer actief. In het boekje *Purmerend in oude ansichten* (1971, bladzijde 123) staat een foto van de transportcolonne van het Rode Kruis tijdens de watersnood van 1916. Uiterst rechts staat Barend Cruyff met een brancard. Zijn activiteiten tijdens de watersnood (zoals zijn dochters vertelden: 'zijn vrouw zat met de kinderen thuis, vader was mensen redden') leverde hem de watersnoodmedaille op. Bij het bereiken van de zestigjarige leeftijd in 1936 beëindigde Cruyff zijn werkzaamheden voor de brandweer en voor het Rode Kruis dat hem in de loop der jaren had geëerd met de medaille voor 10 jaar trouwe dienst, het insigne voor 20 jaar trouwe dienst en het eerste door voorzitter prinses Juliana onderstekende Rode Kruis-diploma.

Naast andere zaken hield hij zich verder nog bezig met het werk voor de Purmerendse ouden van dagen; in een bestuur samen met Jorritsma en later samen met Maarten van der Woude, eigenaar van café *Bellevue*.

Een ware belevenis werd het eerste naoorlogse uitstapje dat door Barend Cruyff werd aangeboden. Met vijf bussen vertrokken Purmerendse bejaarden op donderdag 4 juli 1946 naar Paleis

De opening van de ijsalon aan de Nieuwstraat

Maarten van der Woude (links) en Barend Cruyff van het Comité Ouden van Dagen

Soestdijk, waar een van de dames een lepeltje met het wapen van Purmerend voor prinses Juliana mocht aanbieden. Vervolgens ging de tocht naar 't Jagershuis in Zeist waar een menu wachtte dat bestond uit soep, vlees, groenten, aardappelen en pudding. Barend Cruyff

had tweeduizend gulden ter beschikking gesteld (een fors bedrag voor die dagen) en stond garant voor de rest toen bleek dat een tekort dreigde. Er was dan ook alle reden voor het gezelschap om Barend toe te zingen. Mevrouw Hemrica bezorgde mij de

tekst van het lied *Hulde aan Barend!*. Op de wijze van *Daar bij die molen* had Jaap Klappmuts – een bekende streekdichter uit die dagen – een tekst gemaakt die er zijn mocht en waarin Barend en zijn vrijgevigheid werden geroemd. De laatste vier regels luiden:

*We danken dezen kloeken vent
Voor wat hij hier presteert
Gelukkig heeft Heer Lieftinck dus
Niet alles geblokkeerd...*

Voor de Belastingdienst was dit overigens wel reden eens bij Barend in de boeken te komen neuzen.

Overigens, de door Klappmuts genoemde heer Lieftinck was de minister van Financiën die na de oorlog een drastische geldzuivering toepaste.

ARRESLEDEN

Barend handelde, regelde en organiseerde niet alleen, hij verzamelde ook. Zo nu en dan wist hij de hand te leg-

Barend Cruyff in een arreslede in zijn verkoopruimte aan het Gouw met naast hem – goed tegen ijskou aangekleed en toegedekt – zijn kleindochter Aaltje Bakker

gen op een arreslede die niet voor de handel, maar voor zijn verzameling was bestemd. Opslagmogelijkheden had Cruyff genoeg, aan de Kanaaldijk, in zijn pakhuizen aan de Wester- en de Zuidersteeg en aan het Gouw. In deze laatste ruimte liet hij zich fotograferen in een van zijn arresleden, met naast zich zijn kleindochter Aaltje, ook in een rustieke arreslede. In een mooi artikelje over een wedstrijd met arresleden schreef Y. Clarion de Vries bij de afbeelding van een van Cruyff's arresleden onder meer de volgende passages: 'De kalkoenen (de omgebogen punten) van de ijzers schraapten over het ijs, dat in duizenden kleine splinters om de sleden vloog. Fijntjes klonk het bellengerinkel door de koude vrieslucht. Stil stonden de boeren en boerinnen langs de baan, af en toe hoorde men een heeschen aanmoedigenden schreeuw tot de rijders gericht, maar die letten daar niet op; die hadden al hun gedachten bij hun paarden...' en '... de bellensleden zijn bewaard gebleven. Daar zorgde Barend

Cruyff voor en daar mogen we hem dankbaar voor zijn. Hij zag de schoonheid van deze prachtige arren, die de ambachtsman met liefde, toewijding en grondige vakkennis tot stand wist te brengen. Bij het aanschouwen van deze verzameling van den heer Cruyff dringt het zoo duidelijk tot ons door, dat hier weer de ware volkskunst naar voren treedt, die dank zij het open oog van enkelen in ons volk voor het nageslacht bewaard bleef.'

Toen Barend Cruyff en Trijntje Nat op 6 april 1939 veertig jaar waren getrouwd, werd in de plaatselijke pers uitvoerig aandacht besteed aan de vele activiteiten van Barend Cruyff. Ruim een jaar later, in december 1940, schreef Barend Cruyff zijn ingezonden stukje voor de *Meppeler Courant* dat mij bij toeval meer dan een halve eeuw later in handen viel en dat de directe aanleiding werd voor dit artikel. Genoeg nu over Barend. Het wordt tijd het spoor naar Belt-Schutsloot in de noordwestkop van Overijssel te volgen.

BELT-SCHUTSLOOT

De vakantie in een boshuisje in Ommen biedt de gelegenheid een uitstapje te maken naar Belt-Schutsloot: het voetspoor van Barend achterna! Het eerste doel is bezoekerscentrum *De Wieden* van de Vereniging Natuurmonumenten in Sint Jansklooster. In het moerasgebied *De Wieden* ligt Belt-Schutsloot, dat vroeger als de gehuchtjes Belt en Schutsloot werd aangeduid. In het bezoekerscentrum vertel ik het doel van mijn komst: het spoor volgen van Barend Cruyff uit Purmerend. Aan de hand van zijn tekst in het ingezonden stukje in de *Meppeler Courant* wordt er een kaart bijgezocht. Opzichter Verbij van Natuurmonumenten ziet onmiddellijk welke route Barend gelopen moet hebben als hij met de Meppelerboot vanuit Amsterdam in Zwartsluis was gearriveerd. De afstand van Zwartsluis naar Belt-Schutsloot is, volgens de ANWB-paddenstoel aan de dijk naar Genemuiden waar het huidige fietspad naar Zwartsluis begint, vier kilometer. Rechts van dit fietspad loopt de Arembergergracht die van het Zwarte Water naar de Belter Wijde loopt. In zijn boek *Op en om De Wieden* (zonder jaar, gezien een erin geschreven opdracht moet het vóór 1947 zijn verschenen) beschrijft A.J. de Boer een tocht die verbluffend veel met mijn uitstapje overeenkomt. Als De Boer de genoemde 4 kilometer heeft afgelegd, schrijft hij: '... de heerlijkheden van de tocht begonnen toch eigenlijk pas als het aardige miniatuurpontje ons over het kanaal had gebracht en we aan de ingang stonden van Belt en Schutsloot. Giethoorn is mooi, maar we zouden niet graag willen beweren, dat het mooier is dan deze gehuchtjes. We kunnen ons best begrijpen, dat de Zwolse schilder Bomhof elk jaar terugkeert naar dit heerlijke land, dat door toeristen weinig bezocht wordt, waar geen auto's en autobussen rijden om de eenvoudige reden dat ze er niet komen kunnen. Een smal pad is de enige verkeersweg over land. Aan weerskanten van de vaart staan boerderijen met bemoste rieten daken. Ontelbare sloten en slootjes stralen naar links en naar rechts het land in als evenzoveel haventjes voor roeiboten,

Belt-Schutsloot, ten noorden van Zwartsluis

Barend Cruyff en zijn echtgenote Trijntje Nat omstreeks 1920 met hun kinderen en de hond Bello; van links naar rechts Cor Cruyff (van de ijsalon), Ali, Barend jr (van de boekwinkel in de Westerstraat, nu de speelgoedzaak van Cruyff), Catharina en Geertje

punters, bokken en vloten. Zo'n watertje is een schilderij.' Ook na het verschijnen van zijn boek zou Belt-Schutsloot nog een aantal jaren auto-vrij blijven, maar dat kon uiteraard geen stand houden. In 1959 werd Belt-Schutsloot uit haar isolement gehaald door de aanleg van een verharde weg richting Wanneperveen. Maar dat heeft Barend Cruyff niet meer meegemaakt; hij overleed op 2 augustus 1957 op 80jarige leeftijd in het Sint Liduinaziekenhuis in Purmerend; zijn echtgenote was twee jaar eerder, op 22 januari 1955, overleden.

De verharde weg is inmiddels een geasfalteerde weg geworden: de Belterweg die aansluit op de Blauwe Handseweg (onderdeel van de N 334), welke dwars door de Belter Wijde voert.

Via deze route belandde ik in Belt-Schutsloot, waar onze eerste gang die naar het plaatselijke café is. Niet om naar de lokale drank te vragen, maar om te informeren of er ook een ansichtkaart van Belt-Schutsloot verkrijgbaar is. Die was er niet, maar ik kon er wel een van het cafeetje krijgen. Ik leg uit wat het doel van mijn komst is en vertel over Barend Cruyff die in 1940 in de *Meppeler Courant* schreef dat hij al 55 jaar – dus sinds 1885 – in Belt-Schutsloot kwam. 'Oh, maar dan heeft hij dit cafeetje al die jaren gekend, want dit staat er al vanaf 1881. Ik weet er

overigens weinig van, want ik ben hier nog niet zo lang. Ik weet wel dat de eerste eigenaar ene Hendrik Slagter was. Hierachter – als u even omloopt – is het kantoortje van de eigenaar van het watersportcentrum. Die meneer heet ook Slagter, misschien kan hij u iets meer vertellen.' De omloop is snel gemaakt, de heer Slagter en zijn zuster zitten samen in het kantoortje van watersportcentrum *De Waterlelie*. Welwillend horen ze het verhaal aan en lezen het krantenknipsel. Als voor de derde maal de naam Barend Cruyff valt, zegt de heer Slagter: 'Ja, die met die snor. (...) Hij kwam hier regelmatig. Toen ik een kleine jongen was, kwam hij al bij mijn grootvader, die noemde hij Ome Klaas. Als hij zijn komst had bericht, dan haalde mijn grootvader hem met de punter op, maar als hij onaangekondigd kwam, dan moest hij de wandeling maken die in dat krantenknipsel staat. We hebben hier ook nog een kast van hem staan die hij ons geleverd heeft.'

Op zo'n moment lijkt de wereld heel klein. Mevrouw Slagter maakt haar nog kleiner door laconiek op te merken: 'We moeten ook nog ergens een foto van Barend Cruyff hebben, maar ik weet niet zo gauw waar.' Mijn adres wordt genoteerd met de toezegging dat de foto – als die gevonden wordt – zal worden opgestuurd.

En passant krijg ik het adres mee van

Dik van Hemsbergen, de oudste kleinzoon van Barend Cruyff. Hij komt nog wel eens met een boot in Belt-Schutsloot. Misschien weet hij iets over de relatie van zijn grootvader met dit plaatsje. Want of er sprake is van een familierelatie, dat weten de heer en mevrouw Slagter niet. Weliswaar noemde Barend Cruyff hun grootvader 'Ome Klaas', maar Barend Cruyff was een Amsterdammer en bij een Amsterdammer is iemand – familie of niet – al gauw een oom of tante.

FOTO'S EN KNIPSELS

Na enkele weken stuurt mevrouw Slagter de foto's van Barend Cruyff en zijn vrouw. Een kalende heer met een flinke snor, keurig in het pak met een mooie stropdas; mevrouw met opgestoken haar in een sierlijke japon met ruches langs de hals. De portretten waren gemaakt door Foto 'ELITE', Spuistraat 12A in Den Haag. Nu zijn we een stap verder: foto's van Barend en zijn vrouw, gevonden in Belt-Schutsloot.

Helaas is de vreugde van korte duur: mevrouw Rozemeier-van Hemsbergen en haar man zijn zeer beslist over deze foto's. Die man lijkt wel wat op Barend, maar hij is NIET Barend Cruyff! De foto's van Barend in de arrestale en van Barend met Van der Woude worden naast de Haagse foto gelegd. Er is gelijkenis, doch de man

op de Haagse foto is niet onze Purmerendse Barend.

Maar die foto's komen wel uit Belt-Schutsloot. Zouden het de ouders van Barend kunnen zijn? Barend Cruyff kwam blijkens het krantenknipsel al sinds 1885 in Belt-Schutsloot; hij was toen negen jaar en zal daar mogelijk met zijn ouders op familiebezoek zijn geweest. 'We kwamen er vaak', zegt mevrouw Rozemeier. 'Barend sleepte altijd iedereen mee naar Belt-Schutsloot. Volgens mijn moeder (voor alle duidelijkheid: dochter van Barend Cruyff) kwam Barend's vijfde moeder er vandaan.'

Haar broer, Dik van Hemsbergen – die nu in Heerenveen woont – is de oudste kleinzoon en herinnert zich eveneens die opmerking van hun moeder. De vader van Barend Cruyff (de in 1849 in Amsterdam geboren Barend Cruyff) zou enige malen hertrouwd zijn en een van zijn echtgenotes zou uit Belt-Schutsloot afkomstig zijn. Vandaar dus de vele visites. Ook Dik van Hemsbergen herinnert zich de vele bezoeken nog. 'Mijn grootvader kende daar iedereen. Als we in Belt-Schutsloot kwamen, dan moest hij nog even bij die-en-die langs en moest hij nog even bij een andere bekende binnenwippen.' Ook de door Barend Cruyff in het krantenknipsel geschetste situatie kan hij zich nog goed herinneren: 'Via een redelijk pad kwam je vanaf Zwartsluis tot het kerkje van Belt-Schutsloot. Van daar af moest je, zoals Barend schreef, via planken over de sloten voordat je bij de vonders (loopbruggetjes) kwam. Ik heb nog eens drie jongens die tegelijk over zo'n wankel bruggetje wilden fietsen, er doorheen zien zakken.'

De gedachte dat de uit Belt-Schutsloot ontvangen foto's mogelijk de ouders van Barend Cruyff zijn, wordt verworpen als we in gesprek raken met mevrouw De Vries-Eggers, wier moeder eveneens een dochter was van Barend Cruyff. Mevrouw De Vries beschikt namelijk over de foto's van Barend Cruyff Sr, zijn echtgenote Catharina Hermina Heyink en een familiefoto van dit echtpaar met drie dochters en op de voorgrond de Barend Cruyff aan wie dit artikel is gewijd. Zij

Pinksteren 1933 in Belt-Schutsloot. Op de bank 'Ome Klaas' Slagter (wiens zuster trouwde met aannemer Barend Cruyff) en zijn zoon Thijs wiens echtgenote door Barend Cruyff 'mijn vijfde moeder' werd genoemd

verwijst mij naar mevrouw Eggersman-Bakker. Zij is de kleindochter Aaltje, die samen met haar opa in een arreslee in de verkoopruimte aan het Gouw poseerde en die ook naast hem staat op de foto van de driewielers. En net als mevrouw De Vries heeft ze nog wel eens contact met Trijntje Rodermond-Slagter in Belt-Schutsloot. Uit dat contact – en de geheugens – van deze drie dames komt de volgende reconstructie tot stand.

Aannemer Barend Cruyff is na het overlijden van zijn eerste vrouw tweemaal hertrouwd. Dat waren dus achtereenvolgend Barends eerste, tweede en derde moeder. Zijn vierde moeder was zijn schoonmoeder en de vrouw die hij zijn 'vijfde moeder' noemde, was Jannetje Slagter in Belt-Schutsloot. Deze Jannetje was getrouwd met haar neef Thijs Slagter, die op zijn beurt (bent u er nog, lezer?) een zoon was van de bij mijn bezoek aan Belt-Schutsloot genoemde 'Ome Klaas' die een broer zou zijn van de vrouw die met aannemer Barend Cruyff zou zijn getrouwd. Bij Thijs en Jannetje kwamen Barend en degenen die hij meenam veelvuldig op bezoek, want Thijs was net als zijn

vader een man met wie Barend 'uit vissen kon gaan'. Dit viste ik allemaal met veel hulp uit en kwam dus weer uit in Belt-Schutsloot, een gehucht in een uitgestrekt moerasgebied in de kop van Overijssel, van welk plaatsje we nooit eerder hadden gehoord totdat ik in een heel oude krant (de *Meppeler Courant* van vrijdag 13 december 1940), een ingezonden stukje las van Barend Cruyff uit Purmerend. Met dat stukje gingen we het voetspoor van Barend Cruyff achterna; we kregen inlichtingen, foto's, andere krantenknipsels en uiteindelijk een kopie van de brief die Barend Cruyff op 17 april 1956 schreef aan de burgemeester van Purmerend. In deze brief schetst hij zijn activiteiten voor het Rode Kruis, de brandweer en de ouden van dagen en noemt hij de verkoop van zijn verzameling arresleden, bellentuigen, antieke hoofdstellen enzovoort aan het bestuur van het museum. Aan het slot van deze brief zegt hij dat het – nu zijn 80ste verjaardag nadert – zijn hartewens is dat er nog eens een straat naar hem wordt vernoemd.

Maar ja, naar nog levende personen wordt nu eenmaal geen straat ver-

noemd, ook al ben je in de loop der jaren een bekende Purmerender geworden. Purmerender was de Amsterdamse Barend geworden door zijn huwelijk met Trijntje Nat, een geboren Purmerendse. Hoe was Barend Cruyff eigenlijk aan Trijntje Nat gekomen of hoe was Trijntje aan Barend gekomen? Dat heb ik helaas niet kunnen achterhalen. Ik kom niet verder dan een voorzichtige veronderstelling: misschien heeft Barend Cruyff op zijn vele bezoeken aan Overijssel niet alleen de familieleden en kennissen van zijn 'derde en zijn vijfde moeder' ontmoet, maar heeft hij daar mogelijk ook zijn latere echtgenote Trijntje Nat leren kennen. Uit gegevens in het Streekarchief Waterland blijkt namelijk dat Trijntje Nat, Purmerendse van geboorte, in 1895 op 21-jarige leeftijd verhuisde naar Meppel. Vier jaar later – in 1899 – keerde zij terug naar Purmerend, trouwde met Barend Cruyff en vestigde zich met hem in de Westersstraat. Dat was op 6 april 1899; volgend jaar dus precies een eeuw geleden.

Toegegeven, die mogelijke kennismaking in de kop van Overijssel (of op de Meppelerboot?) is maar een veronderstelling, maar het is wel een romantische veronderstelling.

Barend Cruyff en zijn echtgenote Trijntje Nat toen zij al heel veel jaren getrouwd waren. In 1954 vierden zij hun 55-jarig huwelijksfeest nog bij Van der Woude aan het Tramplein.

*Edeleachtbare Heer Burgemeester
Ik heb uader de tijd 9 Sept 1956 hoop ik
mijn 50 te verjaardag te vieren en mijn
Lieve vrouw zou zijn als er een
Barend Cruyff d'Haast mag komen
Inofficieel heb ik nog de Heer d'Haast
te betreden maar dan voor mijn
Nieuw geslacht
U opende op uw hulp en steun
Uw Edelachtbare Dhr. W. van
Barend Cruyff*

Slotfragment van de brief die Barend Cruyff op 17 april 1956 aan burgemeester R. Kooiman van Purmerend schreef

Reacties en/of aanvullende gegevens worden graag ingewacht bij M.G. Niessen, Verzetplein 4, 1461 AD Zuidoostbeemster, telefoon 0299 - 424 188.

Met dank aan de heer Bakker, mevrouw Boom-Nat, de heer Braam, de heer Cruyff, mevrouw Eggersman-Bakker, mevrouw Hemrica-Wals en mevrouw De Vries-Eggers (allen Purmerend), de heer en mevrouw Roze-meier-van Hemsbergen (Zuidoostbeemster), de heer Van Hemsbergen (Heerenveen), de heer en mevrouw Slagter en mevrouw Rodermond-Slagter uit Belt-Schutsloot.

**Op 7 April hopen onze
lieve Ouders, Groot-
en Overgrootouders**

B. CRULJFF

en

T. CRULJFF-NAT

**hun 55-jarige echtver-
eniging te herdenken.**

**Hun liefhebbende
Kinderen, Klein-
en Achterklein-
kinderen.**

**Gelegenheid tot feli-
citeren alléén op 7
April van 3-5 uur in
Hotel Bellevue, Tram-
plein, Purmerend.**

**Purmerend,
24 Maart 1954
Westerstraat 51.**

Hun dochter Ali Bakker-Cruyff had voor die gelegenheid een gedicht geschreven waarvan de acht slotregels als volgt waren.

*Het leven is niet kwaad geweest
Want het echtpaar Cruyff staat
bekend
Om hun nobel hart en goede daden
In en buiten Purmerend.
En tot besluit heb ik nog één wens
Door ons allen in stilte gewist:
Dat God u nog lang voor ons mag
sparen
En wij klinken op de gezondheid van*

BRUIDEGOM en BRUID

Toekomst uit het verleden

R. Egthuijsen

Op 25 februari 1998 stond in *Het Gezinsblad* een artikel van Theo van der Zeijden: "Vader en zoon maken slot Purmersteijn op schaal na". Och, ik heb er geen spijt van, van de bekendmaking waarmee ik bezig ben, maar er is dan geen weg meer terug, want als je A zegt komt B er achteraan enzovoort. Ik zal mij even voorstellen: Rinus Egthuijsen, 64 jaar en in de gelukkige omstandigheid dat ik veel leuke dingen kan doen in mijn vrije tijd en wel in de ruimste zin des woords. Mijn zoon Denis (35 jaar) waarvan het idee uiteindelijk is, helpt zoveel mogelijk als het met zijn werk uitkomt.

Na het verschijnen van het artikel in *Het Gezinsblad* kwamen er vrij veel reacties, onder anderen van de conservator van het Purmerends Museum, de heer S. Jacobs; van hem kreeg ik een beschrijving van het slot, van anderen diverse tekeningen en zelfs een druk van een pentekening van slot Purmersteijn compleet ingelijst en vele telefoontjes. Door de vele positieve reacties die wij ontvingen heeft het ons nog meer vertrouwen gegeven voor de toekomst. Ja, de toekomst ligt voor ons ongeveer 500 jaar terug: "Het slot

Purmersteijn anno 1500".

Na het vele onderzoek in diverse archieven en bibliotheken is er uiteindelijk een beeld van slot Purmersteijn ontstaan, wat ik dan op tekeningen heb vastgelegd; 9 diverse aanzichten en 11 werktekeningen waren in maart 1998 klaar, maar na de bekendmaking heb ik weer materiaal ontvangen, waardoor wij nog beter inzicht kregen in hoe *Slot Purmersteijn* er in het jaar 1500 uitgezien moet hebben. Alle tekeningen zijn weer bijgewerkt en ik wacht nu nog op de opgravingen op

het Slotplein in juli/augustus 1998 ter plaatse van autobedrijf Plevier.

De archeologische werkgroep van Purmerend zal hier hopelijk nog meer gegevens naar boven halen. Ik ben nu reeds bezig in het klein met het maken van ramen, deuren, luiken, dakbedekking, de steentjes enzovoorts. Slot Purmersteijn wordt op schaal 1:50 gemaakt, niet te klein en niet te groot. In de modelbouwwereld van de spoortreinen is veel op schaal 1:87, 1:25 of 1:12,5 te koop. Omdat ik dus met schaal 1:50 werk, moet ik alles zelf maken en met eigentijdse technieken komen wij een heel eind.

Ik wens de archeologische werkgroep veel succes met de opgravingen op het Slotplein, zodat er nog meer duidelijkheid komt over Slot Purmersteijn.

juni 1998

De Hooftstraat wordt heringericht. Rechts ziet u de Hooftstraat, maar dan 26 jaar geleden. Ook toen was men volop bezig met het opknappen van deze winkelstraat. Het bericht komt uit een krant van 22 maart 1972.

Schouwburg *Amicitia* en de familie Semeins

Tjock Franken-de Groot
(dochter van C.A. de Groot-Semeins)

Mijn grootvader Evert Semeins stamde uit een oud Enkhuizens patriciërsgeslacht. Een schilderij van een voorvader uit de Gouden Eeuw hangt nog in het prachtige stadhuis aldaar. Voor hem echter geen regentenloopbaan, zijn hart ging uit naar de schone kunsten en wel in het bijzonder naar het toneel.

Het zal rond 1885 geweest zijn dat hij zich in Purmerend vestigde, het gebouw aan de Weerwal kocht en liet verbouwen tot Concertzaal/Schouwburg *Amicitia*. Hij en zijn vrouw gingen wonen aan het Venediën, schuin tegenover de zaak. In 1887 werd daar mijn moeder geboren, als tweede van uiteindelijk zes kinderen Semeins.

De schouwburg voorzag in een behoefte voor inwoners van Purmerend en de wijde omgeving en met hard werken en grote inzet van het hele gezin werd *Amicitia* een begrip, maar misschien méér nog de naam Semeins.

Concertgebouw „AMICITIA”
E. SEMEINS — Weerwal — PURMEREND.

ZONDAG 21 OCTOBER a.s.

Buitengewoon Schitterende
Specialiteiten-Voorstelling

onder eigen Directie; samengesteld uit de eerste en grootste
gezelschappen van Nederland en het Buitenland.

Het moet voor mijn grootvader een vreugde zijn geweest, dat ook zijn kinderen de liefde voor het toneel deelden. In 1905 werd de Toneelvereniging *Kunst naar Kracht* opgericht, waar dochter Catharina (mijn moeder) al spoedig als vedette schitterde. Vele prijzen werden gewonnen tijdens diverse toneelwedstrijden in het gehele land en allerlei activiteiten werden georganiseerd. Het toneelleven bruisde in die tijd in Purmerend, zoals uit het krantenbericht blijkt. Met Nieuwjaar was er een *Thomasvaer en Pieternel*. Wie de tekst schreef weet ik niet. Meijuffrouw Semeins en de heer Doornekamp deden de voordracht.

De grote bovenzaal had een prachtige akoestiek, een gefluisterd woord was in alle hoeken hoorbaar, grote fluwelen gordijnen halverwege konden een intiemere ruimte creëren. Er hingen prachtige Venetiaanse spiegels, waarin de grote kristallen lichtkronen weerkaatsten. De

mooie parketvloer was een ideale dansvloer en de grote vleugel bewees goede diensten bij de muzikuitvoeringen. Wat jammer dat dit alles teloor is gegaan.

De artistieke Semeins schilderde zelf alle decors. De dochters naaiden de kostuums. Dit was zo'n succes, dat er zelfs nog een verhuurafdeling ontstond, die echter na het huwelijk van de dochters Jans en Catrien niet meer te exploiteren was. Jans vertrok naar Indië, Catrien, zuster Aag en broer Dirk bleven met vader de zaak runnen.

De grote toneelgezelschappen kwamen graag in Purmerend hun voorstellingen geven, revues, cabaret, operettes, alles was mogelijk. Mijn grootvader en mijn moeder gingen eerst in Amsterdam diverse voorstellingen zien, om daarna een keuze te maken voor de kermisweken in Purmerend. Ze sloten contracten

met grootheden als Jan van Ees, Charlotte Kohler, Pisuisse, Louis Davids of wie dan ook.

Die kermisweek was een bruisende aangelegenheid. Dansavonden, waar de jongelui elkaar ontmoetten! Menige verbintenis kwam daar tot stand. Het grote balkon aan de voorzijde kon daarover meepraten, al zal het nooit de geheimen prijsgeven!

Denkend aan *Amicitia* herinner ik mij de operettes van het kinderkoor van Theo Ettema, met Riekje de Graaf en Jet Frankena in de hoofdrollen. Of de gymnastiekuitvoeringen van NEA-Volharding met de gezusters Van Vliet in een glansrol. Toneelvoorstellingen van de HBS-Vereniging onder leiding van Dr. Manger, de avonden van het Nut en nog vele andere zaken, maar altijd was er nog de Vereniging *Kunst naar Kracht*. *Vadertje Langbeen* met Riek Schrieken als het weeskind en John van Overvest als 'vadertje'. Dat zal omstreeks 1939 zijn geweest. De succesrol van mijn moeder destijds was 'Sonja' in een stuk van Fabricius.

Als kind vind je het helemaal niet leuk om voortdurend te worden aangewezen als 'het dochttertje van Sonja', al was het wel leuk om lofzangen op je moeder te horen. *Amicitia* is nauw verbonden met mijn jeugd, maar zeker niet alleen met de mijne. Ik weet zeker dat heel veel Purmerenders en mensen uit de omgeving daar de beste herinneringen aan bewaren!

In 1942 overleed de oude heer Semeins. Veel feestelijks was er die jaren niet te beleven. De artiesten kwamen wel, maar dan op doortocht naar de polders om eten te veroveren. *Amicitia* werd logeeradres voor velen. Louis van Gasteren, Elise Homans, Tilly Bouwmeester, ze werden gasvrij ontvangen en geholpen waar mogelijk. In de laatste oorlogswinter vorderde de Duitse Wehrmacht het pand. Toen ze in mei 1945 eindelijk hun biezen pakten, lieten ze een chaos achter. Goede raad was duur. De jeugd

Thomaswaer en Pietermel, mejuffrouw C.A. Semeins en de heer Doornekamp

wilde dansen en feest vieren. Hoe kwam de zaal weer op orde? Uiteindelijk heeft een ploeg gevangengenomen NSB-ers de boel uitgemest en schoon-geschrobd. Een struise boerendochter hoorde ik zeggen: dat had ik ook nooit kunnen denken, dat ik in plaats van te dansen hier zou schrobben!

De jeugd nam bezit van *Amicitia*, dans-avond na dansavond, er was véél in te halen. Jan Sanders en vrienden mochten zelfs de vleugel wit schilderen. De band van Wim Stevens was 'in'. Het was een vrolijke tijd, maar de familie Semeins werd te oud en de zaak werd verkocht in 1946.

De tijden veranderden, de mensen kregen vervoer, men kon overal heen, Purmerend viel terug als uitgaanscentrum en uiteindelijk werd *Amicitia* een kaas-pakhuis. Een trieste ondergang van een trots gebouw aan een al even treurige gedempte Where.

Wat een verval van schoonheid!

CONCERTGEBOUW „AMICITIA“
WEERWAL — E. SEMEINS — PURMEREND

FEESTAVOND

TE GEVEN DOOR DE MOBILISATIE-VEREENIGING OP
WOENSDAG 12 EN DONDERDAG 13 MEI 1915
ORKEST ONDER LEIDING VAN DEN HEER A. C. PROVILY

PROGRAMMA:

1. AÉROPLANE-CAPTIF	W. J. PAANS
2. VALSE COSMOPOLITE	G. BUDELMAN
3. VOORDRACHT	3 DAMES
4. LEVENSLIEDJES	MEJ. SEMEINS EN DE HEER PITLO
5. ZANG (bas)	DE HEER WAAGENAAR
6. IT 'S A LONG WAY	WILLIAMS

7. DUETTEN

a. Wij boertjes enz.

b. O, Isabel

c. Willen we nog een beetje

MEJ. SEMEINS EN DE HEER PITLO

Uit de Operette „De
Brave Hendrik“

20 MINUTEN PAUZE

8. L'AMOUR DÉFENDU HENRI J. VAN PRAAS

DE SCHOOLRIJDSTER

BLIJSPEL IN EÉN BEDRIJF — REGIE: E. SEMEINS

ROLVERDEELING:

CESAR, Baron von Wedding	DE HEER SEMEINS
LUCIE, Barones von Nieboch	MEJ. SEMEINS
ENGELHARD VON MEININGSHAUSEN, Landeigenaar	DE HEER PITLO
OTTO, bediende bij von Wedding	DE HEER SWIDDE
LAKEI	DE HEER FUTSelaar

VERBODEN TE ROOKEN

WIJZIGINGEN IN 'T PROGRAMMA VOORBEHOUDEN
PLAATSRESERVING OP DINSDAG 11 MEI VANAF 2
UUR NAMIDDAG — AANVANG 8 UUR PRECIES

TYP. J. D. SCHUTEMAKER, PURMEREND

Verlichting van straten in de Purmerendse binnenstad

Ber de Lange

Foto's: Ber de Lange tenzij anders vermeld

Aansluitend op het artikel in het maartnummer over bestratingen van de binnenstad nu een vervolg over straatverlichting. De huidige straatverlichting in het voetgangersgebied komt in verband met de herinrichting te vervallen.

Sinds 1955, toen de stad geheel werd voorzien van elektrische verlichting, is daar duidelijke verbetering in gekomen. Door de aanpassingen, die in de loop der jaren zijn aangebracht, kun je stellen dat Purmerend – zowel in de binnenstad als in de nieuwbouwwijken – een goed 'verlichte' stad is.

Het gezegde 'de donkere dagen voor kerst' komt van het feit dat de dagen dan kort zijn en het weer nogal somber. De oorsprong ligt in vroeger jaren, toen de verlichting buitenshuis, maar ook binnenshuis, te wensen overliet. Vooral de straatverlichting schoot vroeger, nog niet eens zo lang geleden, veel te kort.

KAARSLANTAARNS

Heel vroeger moet de openbare verlichting uit kaarslantaarns hebben bestaan. Deze stonden bij de stads-poorten, op de hoeken van een straat en bij bruggen. De gevaren om je in het donker op straat te begeven waren groot, zeker in Purmerend dat vele grachtjes en bruggetjes kende. Een kleine verbetering was er nadat Jan van der Heijden de straatlantaarn verbeterde. De nieuw ontwikkelde lamp brandde namelijk op raapolie.

OLIELAMPEN

In de openbare aanbesteding van de straatverlichting voor 1817 staat in het *Bestek en Condiën*: '... gelieven te besteden, het onderhouden van alle de gewone en buitengewone stadslantaarns die dezelfde geplaatst zijn. Alsmede de leverantie van de benodigde Olie en Catoen, benevend het vullen, opsteken, schoonmaken en bewerken daarvan voor den tijd van een jaar. Ingaande 1 Januari 1817 tot en met 31 December 1817'. Het werk werd aangenomen door "aannemer" Hendrik Liwijn, hoedenmaker uit Zaandam.

Tijdens de vergadering van de gemeenteraad op 4 december 1819 werd een commissie benoemd die voor het '... in goede orde (...) geraken...' van de verlichting van de stad moest zorgen. Benoemd werden de heren Waardenburg, Schoorl, Van Broekhuizen en De Vries.

Het *Bestek en Condiën* van 30 januari 1820 voor een openbare aanbesteding van straatverlichting voor 15 jaar staat onder meer: 'Het werk omvat leveranties van alle nodige materialen, om de uitgestrektheid van de stad in eene goede orde te verlichten. De aannemer zal gehouden zijn tot deze verlichting te leveren 40 stuks nieuwe Reverberes (straatlantaarns), met lampen, kokers en blikken volgens model 25.' De aanbesteding geschiedde met *gesloten bijjetten* en de laagste inschrijving kreeg een steekpenning van f 25,-. Vervolgens werd per opbod geveild. Op 1 maart 1820 was de aanbesteding met 3 inschrijvers: Tijmon Kater uit Monnickendam voor f 2.250,-, Wijnand Hofdijk uit Alkmaar voor f 2.150,- en Krijn van der Kaaij ook uit Alkmaar voor f 2.075,-, bedragen per jaar. Het opbod werd gesteld op duizend gulden per jaar. Het werd afgemijnd op f 1.700,- door Tijmon Kater. Voor 15 jaar was dat f 25.500,-.

G. van Sandwijk schrijft in zijn kroniek '... dat per 1 oktober 1821 de verlichting der Stad zeer is verbeterd, alzo de eerste model lantaarn zijn geplaatst'. Deze stonden van de Beemster- tot de Amsterdamsche poort. Daarna zijn ook de overige straten van deze verlichting voorzien. De olielampen stonden op grenen houten palen. In de raadsnotulen van 17 juli 1821 staat dat '... omtrent de sufficienci (voldoende/genoegzaam) der aangeschafte lantaarnen: dat de nog benodigde van zwaarder blik zullen worden bewerkt'.

De olielampen hebben het nog lang volgehouden, want pas in 1859 kwam er nieuwe straatverlichting.

GASLANTAARNS

In 1858 gaf de gemeenteraad haar goedkeuring aan een onderneming om de stad met gaslantaarns te verlichten. Dat betekende ook, dat in Purmerend een gasfabriek moest worden gebouwd. De plek werd een stukje grond (nu tussen de Burgemeester D. Kooimanweg en de spoorbaan) van Nicolaas en Cornelis Jacobus Brantjes, buitendijks gelegen langs de Where en Purmersteenweg. De gemeente sloot op 17 april 1858 een contract met de Brit George Rowdon Burnell, ingenieur uit Londen, voor gasstraatverlichting inclusief het produceren van het gas. In de voorwaarden van het contract was de verlichting van enige openbare gebouwen vermeld: het stadhuis het Gasthuis, Stadsarmenschool, de stadswerf met inbegrip van de Teekenschool (Witte Huis) en het

Illustratie: Streekarchief Waterland

Vierkante kappen op de lantaarnpalen. De foto is genomen op de Purmersteeweg/Looiersplein richting de zogeheten Koemarkstraat met daarachter de Koemark. Links was vroeger een groot woonhuis, nu makelaar Kocken en rechts de smederij van de Gebr. Van Kuyk, nu gebouw 'Purmerpoort'.

Stads Wachthuisje. Het contract van f 63.500,- was voor 25 jaar. Burnell woonde in Purmerend bij de beroeploze Klaas Pauw. Deze behartigde grotendeels de zaken voor Burnell.

In de voorwaarden van de aanbesteding gaat het over het maken van een fabriek voor het produceren van gas, het leggen van gasleidingen, het plaatsen van verlichtingspalen, het branden van de verlichting en het onderhoud daarvan. In het bestek staat onder meer '... dat het ging om 80 lantaarns van de grootste soort of zoogenaamde vleermuisvleugels, brandende met een vlam van minstens 10 Ned. duimen breedte en zeven Ned. duimen hoogte. De gaslantaarns moeten met al de daartoe benodigde toestellen door de aannemer worden gesteld en geleverd op ijzeren candelabres (staanders) of gegoten ijzeren consoles'.

Op 19 februari 1859 waren de gasfabriek, het leggen van de gasleidingen en het plaatsen van de lantaarnpalen gereed. De gaslantaarns konden ontstoken worden. Op 18 maart van datzelfde jaar schreef Klaas Pauw in een brief aan burgemeester en wethouders dat '... door het springen van de gaskuip, de straatverlichting met gas van de straatlantaarns morgen niet kan plaats hebben en derhalve zal zorg dragen om door middel van olijlampen in

de verlichting te voorzien'. Dit moest hij nakomen volgens artikel 17 van de voorwaarden. Het duurde tot 1 augustus van dat jaar voordat de fabriek weer gas leverde en de lantaarns weer aan konden. Burnell had het al snel bekeken in Purmerend en Klaas Pauw nam op 6 januari 1860 het contract over. Hij kon echter niet aan zijn verplichtingen voldoen.

Op 23 april 1860 werd in het '... Logement den Doelen ...' van Jan Munnikhuis de failliete boedel van Klaas Pauw in het openbaar verkocht. De gasfabriek met alles wat daarbij hoorde werd voor f 32.000,- verkocht aan Hendrik Koenraad Holtz, directeur van de *Alkmaarse pijpgas Compagnie*. In de voorwaarden bij de verkoop waren enige wijzigingen opgenomen, onder anderen de bouw van een tweede gashouder en meerdere aansluitingen.

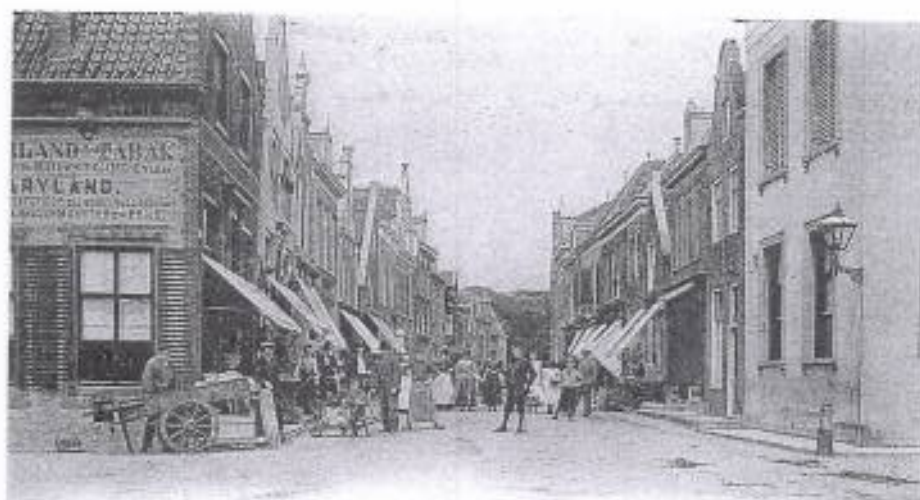
Holtz schreef op 3 augustus 1862 aan burgemeester en wethouders dat hij het genoeg had mede te delen dat '... de tweede gashouder reeds in de maand juni gereed was, dat de zinkpijp door de Weere is gelegd en voltooid, waardoor de lantaarns op de brug met Gaz kunnen worden verlicht'. Het gaat om de draaibrug die gelegen heeft tegenover de Gedempte Singelgracht. De nieuwe eigenaar schreef ook: 'Wat betreft de zinkpijp door het Noord Hollandsch Kanaal tot overbrenging

der gaz tot verlichting eener lantaarn aan de overzijde der stad bij de schutsluis door hem nog niet is begonnen worden, aangezien de vergunning van Rijksweg vereischt nog niet aan hem is verstrekt geweest'. Voorlopig had Holtz daarin voorzien door '... een goede lantaarn met olielicht aldaar te plaatsen'. De sluis van Purmerend had geen naam, maar in zijn brief kwam de naam *Koopmans Sluis* voor. De vergunning kwam op 9 september 1862.

Gemeentearchitect P. Mager meldde op 23 augustus 1886 aan het college: 'De verlichting der gemeente geschiedt thans door: 51 lantaarns volle branding dat is: deze branden alle avonden van het jaar. In de kortst der dagen van 11.00 uur 's avonds tot 5.30 's morgens en in het langste der dagen van 9.30 des avonds tot 2 uur des morgens. 52 lantaarns stille branding, hetgeen betekend dat ze bij donkere maan gelijk met de voorgaande worden ontstoken en des avonds ten 11 uur werden gebluscht. 15 lantaarns op de Purmerenderweg (waarschijnlijk is hier bedoeld Purmersteeweg/Purmerweg, BdeL) en Stationsweg deze branden alle avonden tot 10.30 des avonds (dit ten behoeve van de reizigers, BdeL). 1 lantaarn op de Bierkade deze wordt ontstoken als de twee op de Bierkadebrug worden gebluscht. Totaal 119 stuks'.

Er was kennelijk een tekort aan licht in de gemeente, want een inventarislijst uit 1889 in Streekarchief Waterland geeft aan dat er toen 130 gaslantaarns in Purmerend stonden. Verder stonden er 6 petroleumlantaarns, waarvan 2 bij de Purmerkerk en 4 op Neck.

W. Breebaart van café 't Purmer Wapen vraagt in een brief van 8 september 1919 aan burgemeester en wethouders '... of het bedrag welke hij ontvangt van f 75,- per jaar voor petroleumlevering en werkzaamheden welke hij verricht ten behoeve der verlichting van de kerkbuurt te Purmer. Dit vanwege de sterk verhoogde petroleum prijzen te ontvangen f 125,- per jaar'. Of deze verhoging werd toegekend is mij niet bekend.

Peperstraat

De Peperstraat rond 1900. Rechts op de foto het oude stadhuis. Op de hoek daarvan aan de muur een lantaarn met gevelarmatuur en vierkante kap.

Twee foto's van de Breestraat genomen vanaf de Kaasmarkt. De bovenste van begin 1900 met lantaarnpaal met vierkante kap. De onderste foto van omstreeks 1925 met ronde kap en een 'kroontje' er op.

GASFABRIEK NAAR GEMEENTE

Op 31 december 1893 liep de concessie tot exploitatie van de gasfabriek af. De door burgemeester en werhouders gestelde nieuwe voorwaarden waren onaanvaardbaar voor de aandeelhouders. Tijdens de algemene aandeelhoudersvergadering op 25 maart 1892 verleenden zij toestemming aan directeur Frederick Carel Holtz om de gasfabriek aan de gemeente Purmerend te verkopen. Een dag daarna – op 26 maart 1892 – besloot de gemeenteraad de gasfabriek met gashouder, loodsen, het woonhuis etcetera over te nemen voor f 19.000,-. Op 24 mei 1892 werd dit notarieel vastgelegd. Dit onderdeel van de gemeente werd het *Gemeentelijk Gasbedrijf*. De gemeente was nu zelf verantwoordelijk voor gasleverantie en het op tijd branden van de straatlantaarns.

VIERKANTE EN RONDE KAPPEN

Voor 1900 kende de stad alleen lantaarnpalen met vierkante kappen. Ook het onderste deel van de palen was vierkant. Op oude ansichtkaarten is te zien dat met de uitbreiding van de stad in 1902, de Vooruitstraat nog vierkante kappen had en dat in de Herengracht en de Julianastraat de eerste ronde kappen verschenen. De afwerking van de kap was net een 'kroon'. Later verdween de kroon van de kap. De eerste ronde palen met ronde kappen verschenen op de Kaasmarkt na de bouw van het 'nieuwe' stadhuis in 1912. De lichtmasten waren van gietijzer. Naast de staande lichtmasten waren er wandarmaturen, die bevestigd waren aan gevels. Ze stonden of hingen op hoeken van straten of pleinen en tegenover stegen zoals de Zuidersteeg, de Westersteeg en de Koningssteeg. Dit om zoveel mogelijk licht in de straten of stegen te laten schijnen.

De *Gaskroniek* meldde in 1922: '... met ingang van Juli de straatlantaarns te Purmerend voorzag van automaten, waarna twee van de drie lantaarnopstokers ontslag kregen'. In de raadsnotulen van 23 december 1924 staat '... het

De Zuidersteeg tijdens de mobilisatie 1914/18. In een van die winters brachten soldaten 'Gemeentepils' (water) rond per slee. In het midden van de Zuidersteeg, in de bocht, stond altijd een lantaarnpaal. Op deze foto nog een met vierkante kap.

aanschaffen van nieuwe branders ten behoeve van de gasstraat verlichting. 120 nieuwe branders. Kosten f 600,-. Te betalen uit de dienst 1924. Zonder hoofdelijke stemmen werd aldus besloten'.

Bewoners uit de Hoogstraat schreven in een brief van 21 juni 1924 aan burgemeester en wethouders '... dat de verlichting te wensen overlaat. Dat wanneer de verlichting der winkels heeft opgehouden het er gevaarlijk donker kan zijn dat de lantaarn geplaatst aan het huis van de heer Dobber nimmer brandt'. Op 26 augustus 1926 stond in een reactie: 'De verlichting is ons inzien voldoende. De lantaarn op het huis van Dobber brandt de laatste tijd geregeld'. In 1926 waren er in de gemeente 146 gaslantaarns en 29 marktgaslantaarns; deze laatste brandden alleen op marktdagen.

ELECTRISCHE VERLICHTING

Midden op de Kaasmarkt stond omstreeks 1910 al één fraaie, hoge elektrische straatlantaarn. Op ansichtkaarten van de watersnood in 1916 staan twee dezelfde lantaarnpalen bij het NSstation.

Op de Nieuwe brug uit 1909 over de oude stadsgracht, beter bekend als de Postbrug, staan in de midden van de brugleuningen twee lantaarnpalen.

Twee mooie opnamen van de kaasmarkt uit de jaren twintig. Veel boeren, handelaren en niet te vergeten kaas op het marktplaats. Midden op het plein stond een elektrische lantaarn en voor de toen Hervormde kerk, 'Grote Kerk' genoemd, zien we een ronde gaslantaarn. Op de gevel van het stadhuis de twee nog bestaande gevellantaarns, die alleen worden gebruikt bij bijzondere gelegenheden.

Deze geven net iets meer waarde aan de brug. Of ze altijd van elektrische verlichting zijn voorzien is niet bekend.

Verder stonden op de erfgrens voor de Lutherse kerk twee elektrische lantaarnpalen. Deze stonden als entree naar de kerk. Ze hebben er gestaan tot in 1971, toen het erf bij de Hoogstraatpromenade werd getrokken.

Ook stonden er twee lantaarnpalen voor de hoofdingang van het oude Avondzon. Deze verloren hun fraaie plek met de sloop van het gebouw in 1985. Ze werden geplaatst in de zijtuin, waar ze nu verwaarloosd staan.

In 1926 staan er ook 20 elektrische lichtpunten genoteerd. Deze lichtpunten waren meestal aangesloten op particuliere meters. Voor het verbruik van elektriciteit betaalde de gemeente een vergoeding. De gas- en elektriciteits-

voorziening was toen ondergebracht bij de *Technische Gemeentebedrijven Purmerend*.

Vanwege de achteruitgang van de kaasmarkt – de kaashandel ging steeds meer via de kaasbeurs – werd in 1933 voor f 240,- een elektrische drie schelpen-terrazzo pleinlantaarn midden op de Kaasmarkt geplaatst. Enkele jaren daarna is er een bloemenperk omheen gemaakt. Deze karakteristieke pleinlantaarn heeft er gestaan tot midden jaren zestig.

Vermeldenswaard is ook dat in oktober 1933 op advies van gemeentearchitect H. Meijer de gaslantaarn bij de Beemsterbrug werd vervangen door een elektrische lamp. In het advies staat: '... dat deze van voldoende lichtsterkte moest zijn, aan te brengen in de hameipoort'.

In de tweede helft van de jaren dertig kwamen er overhanglampen in diverse

straten: in de Peperstraat 3, Hoogstraat 3, Bultstraat 3, Breedstraat/Dubbele Buurt 5, Kolkstraat 2 en Willem Eggertstraat 4. Deze straatverlichting was bezit van de plaatselijke buurtvereniging, maar werd in 1949 door de gemeente overgenomen. De heer Heersema vertelde dat de gaslantaarn-opstekers deze lampen per straat aan en uit deden door een knop om te draaien. Dit werd in 1955 overgenomen door de Directie Gemeentewerken. De heer Siem van Dijk vertelde me dat hij dat werk nog enige jaren heeft gedaan. Dat moest gebeuren als de duisternis inviel en als het weer licht werd. De lampen brandden op de meter van burgers, die daar een vergoeding voor kregen. Met de komst – eind jaren vijftig – van de overhangende TL-lichtbakken werden tijdsklokken geplaatst en was het 'lichtopstekerswerk' overbodig geworden.

Links een foto van de Hoogstraat gezien vanaf de Nieuwstraat. Voor het pand van de sigarenwinkel van Jongens staat op de stoep van de Nieuwstraat een lantaarnpaal met ronde kap en 'kroon'. Foto rechts Kaasmarkt met daarop de elektrische drie schelpen terrazzo pleinlantaarn.

TWEEDE WERELDOORLOG

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stagneerde nog wel eens de aanvoer van steenkolen. Hierdoor moesten van tijd tot tijd minder lichtpunten worden ontstoken. Gedurende die rantsoenering brandden in de stad op de belangrijkste kruispunten maar 21 lantaarns en 8 elektrisch lichtpunten. Tijdens de Hongerwinter 1944/1945 kwam de stad geheel zonder straatverlichting te zitten.

NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

Nadat de kolenaanvoer in 1945 was hersteld, brandden de gaslantaarns weer in de winter 1945-1946. Er werden zelfs nog 25 gaslantaarns bijgeplaatst. De kosten van aanleg van elektrische straatverlichting vond de gemeenteraad te hoog. In de gaslantaarns zat een zogeheten 'dagvlam' en door middel van een 'drukstoot' gingen de gaslantaarns automatisch aan.

Bredstraat, een van de straten met een overhanglamp.

Het waren de lantaarnopstekers, gasfitters van de gasfabriek, die moesten kijken of de gaslantaarns wel brandden. De laatste 'gaslantaarnopstekers' waren de heren Stiemer, Heersema en Alberts, die in ploegendienst werkten. Mevrouw Stiemer-Vallentgoed vertel-

de dat haar man Jan dat werk ruim twintig jaar heeft gedaan. Het was meer een controlerende functie op steeds wisselende tijden. 's Avonds kijken of de lampen brandden en 's morgens of ze uit waren. Ze deden dat op de fiets, met een laddertje. Als er een

Een lantaarnpaal langs De Where recht voor de Peperstraat. Hier zien we de gaslantaarn in 1954 met ronde kap. Rechts de Oude Vischmarkt en links de Weerwal.

Foto: Streekarchief Waterland

niet brandde, en dat gebeurde wel eens, dan plaatsten ze het laddertje tegen de twee dwarsstukjes van de lantaarn en probeerden de vlam weer omhoog te krijgen. Meestal moest er een gaskousje worden gewisseld. De heer Heersema: '... het was eigenlijk een hondenbaan vanwege veelal gekke tijden en met slecht weer'.

In de jaren vijftig is langzamerhand overgegaan op elektrische straatverlichting in de hele stad. Tijdens de winter 1954-1955 brandden er nog 75 gaslantaarns in de gemeente. De gemeente schreef aan het toenmalige gasbedrijf '... dat door voltooiing der electrificatie voor de straatverlichting de gasleverantie voor de straatverlichting per 1 April 1955 als beëindigd moet worden beschouwd'. De elektrische lichtmasten waren in die tijd van staal vervaardigd, tegenwoordig van aluminium. Er is een grote verscheidenheid in typen lichtmast: grote lichtmasten voor straten waar veel verkeer door heen gaat, zoals de Westerstraat en de Gedempte Singelgracht en in kleinere straten lagere masten, ook wel bollen.

Foto: Streekarchief Waterland

Vervanging van de oude gaslantaarns in de Westerstraat voor de verkeersweg Jaagweg-Beemsterbrug. De elektrische verlichting hiervoor werd op 25 juni 1954 in gebruik genomen. De oude gaslantaarns raakten uit de tijd of waren overbodig geworden.

MARKTVERLICHTING

De marktverlichting was vroeger niet op de openbare verlichting aangesloten, maar had een eigen net. In 1979 werden de 18 armaturen vervangen door een beter type. Het was tevens de vervanging van de 'ouderwetse gloeilampen' van 5000 watt door hogedruk kwikjodide lampen. Volgens het jaarverslag 1979 van de Directie Gemeentewerken blijkt in de praktijk een verlenging van de gemiddelde levensduur van de lampen met drie maanden tot drie jaar. Bovendien is het energieverbruik gehalveerd en tot grote vreugde van boeren en veehandelaren is het lichtniveau ruim verdubbeld. De marktverlichting werd in 1989 op de openbare verlichting aangesloten. Als het nodig blijkt, kan de marktverlichting op elk moment, door het omdraaien van een aparte schakelaar, aan en uit worden gezet.

STEDELIJK TAPIJT

Met het ontwerpen – eind jaren zeventig – van een nieuw *stedelijk tapijt* voor de binnenstad, kwam er een grote verandering in de straatverlichting. De gemeente had twee lichtkunstenaars aangetrokken om een lichtplan te maken. Het plan kwam er, maar werd niet uitgevoerd; het plan paste niet in

Nostalgie lantaarnpalen sieren de stad sinds 1978.

de binnenstad en werd te duur bevonden. De huidige nostalgische straatverlichting werd aangelegd. De palen zijn een goede reproductie van wat er vroeger stond. Het licht is echter geen gaspitje, maar een elektrisch licht. Om het energiegebruik te beperken, kwam er oranje – geelachtig – licht. De palen hadden alleen gewoon donker groen moeten zijn. De nostalgische verlichting is ook geplaatst langs de grachtengordel, met name langs de Nieuwe Gracht en de Herengracht/Emmakade. Om er meer één cultureel plein van te maken, zijn het Waagplein (na het ontstaan in 1990) en de Kaasmarkt (in 1991) van nieuwe, moderne zwarte lantaarns voorzien.

NIEUWE OPZET VOETGANGERSGEBIED

Een ruime meerderheid van de leden van de raadscommissies Stedelijk Beheer en Stadsontwikkeling stemden op 3 juni 1998 in met het voorstel van het college van Burgemeester en Wethouders voor de nieuwe straatverlichting in het voetgangersgebied.

In de Hoogstraat, die als eerste wordt opgeknapt, komen overhang inductielampen. Afhankelijk van resultaat en reacties wordt bekeken welke soort verlichting in de straten van het 'hoofdasstelsel' komt: hangende of staande lampen. Het gaat om Padjedijk, Peperstraat, Breedstraat en Dubbele Buurt. De overige straten en stegen zoals Koestraat, Kerkstraat, Zuidersteeg enzovoort krijgen de speciaal voor Purmerend ontworpen staande straatlantaarns van roestvrij staal; naar het proefmodel dat in de Koestraat staat. De kappen voor de lampen voor Kaasmarkt, Waagplein, het pleintje voor de Lutherse kerk en weeshuis/Rabobank moeten nog worden ontworpen. Bij de zes ingangen van het voetgangersgebied komen weer andere lantaarns, die nog worden uitgewerkt. Het huidige oranje/gele licht wordt vervangen door milieuvriendelijk wit licht.

De huidige, nostalgische lantaarns gaan misschien de ijzeren, strakke lantaarnpalen langs de Nieuwe Gracht, Herengracht en Emmakade vervangen.

Schilderijen en bieraandelen

Fred Beijert

Hans Glandorf keek al jaren naar sterk door de tand des tijds getekende schilderijen van J.W. Stapper in zijn café *De Bonte Koe*. De afbeeldingen van gebouwen en landschappen uit Purmerend en Waterland en Zaanstreek waren verkleurd en verminkt door rook en condensvorming. Restauratie van de acht nogal grote schilderijen vroeg een forse investering. Hij bedacht een leuke vorm van (gedeeltelijke) financiering: bieraandelen. Klanten konden bieraandelen kopen en kregen als 'winstuitkering', het dividend, voor aanwezigheid bij de aandeelhoudersvergadering gratis consumpties. Inmiddels zijn de eerste twee vergaderingen van de aandeelhouders geweest.

De opkomst bij de eerste aandeelhoudersvergadering op 10 maart 1998 was massaal. De helft – ongeveer zestig personen – van de aandeelhouders gaf acte de presence. Nieuwsgierig naar wat hun aandeel had opgeleverd, kwamen de aandeelhouders luisteren naar 'directeur' Hans Glandorf, die vertelde hoe de restauratie verliep. Voor de onthulling van het eerste schilderij *Broek in Waterland* had Hans een 87jarige zoon van J.W. Stapper laten overkomen uit Amersfoort. Hij wist pas sinds kort dat een aantal schilderijen van zijn vader in het café hingen.

Er waren 117 aandeelhouders die voor ruim f 8.000 een belang in de restauratiekosten hadden gekocht. De grootaandeelhouders, de commissarissen, hadden ook voor ruim f 8.000 geïnvesteerd. Hans was blij met deze bijdragen, omdat zijn restauratieproject nergens in aanmerking komt voor subsidie en de schilderijen hoognodig onderhanden moesten worden genomen.

Hans Glandorf riep alle aanwezigen die '... een beetje hart voor de schilderijen hebben ...' op, voor zover ze dat niet waren, lid te worden van de Vereniging Historisch Purmerend.

Schilderijrestaurateur Lex van Wees (brandweerman in Amsterdam) uit Oosthuizen ging in op de kunst van het restaureren. Hij stelde dat de schilderijen nog lichter gemaakt hadden kunnen worden, maar dat Hans daar niet aan wilde. Het eerste te onthullen schilderij, *Broek in Waterland*, was naar zijn mening 'mooi helder, niet hard' geworden. Hans kondigde de verrassing aan, dat ook het schilderij *Zaanse Molen* gereed was.

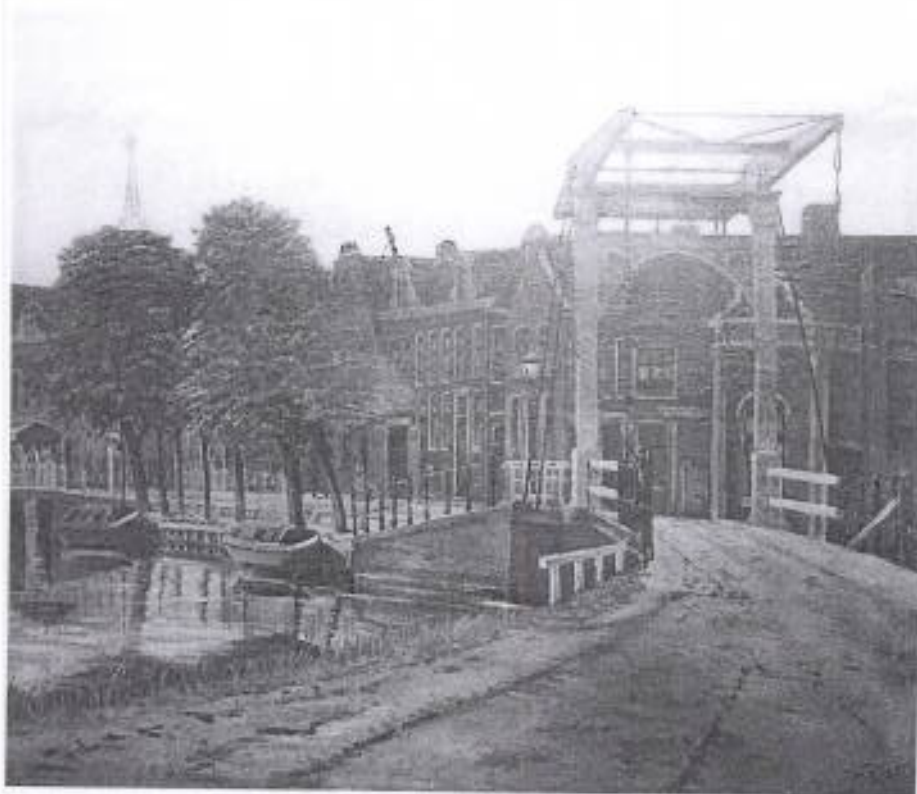
Lex van Wees ging in op de oorzaken van de aantasting van de schilderijen. De luchtvochtigheid in *De Bonte Koe* is erg hoog. Gevolg daarvan is dat tussen het schilderij en de enkelsteens muur erachter kou en vocht hun verwoestende werking kunnen doen. Daarom waren de verkleurde schilderijen ook vol 'bubbel en bolten'.

In juni was de tweede aandeelhoudersvergadering. De opkomst was door het voetbal aanvankelijk lager dan de eerste vergadering. Hans Glandorf zag daar wel een voordeel in, 'het praat makkelijker'. Hij wees de aanwezigen op de aanwezigheid van stadshistoricus Ber de Lange en de voorzitter van de

Vereniging Historisch Purmerend. Hans meldde dat alle aandelen zijn verkocht en dat daarmee de restauratie financieel rond was. Vanavond onthulde hij *Oldenhove* en de *Beemsterbrug*. De restauratie van het laatst genoemde schilderij is mede mogelijk gemaakt door de adoptie door de vaste klantenkring. Hij verwacht dat in de tweede helft van juli *Kwadijk* aan de beurt is.

Hij gaat er van uit dat in de week van 8 november – als hij 25 jaar in de horeca zit en *De Bonte Koe* 12,5 jaar bestaat – alle schilderijen zijn gerestaureerd. Hij vertelde dat achter de schilderijen isolatie is aangebracht om de temperatuurverschillen te temperen. Lex van Wees vulde aan dat de schilderijen nu op panelen hangen en niet meer zijn gespannen op een lattenwerk. Volgens Lex is voor restauratie het schilderij *Oosterpoort* het saaieste om te doen. Als bijzonderheid meldde hij over het te restaureren doek dat het 'linnen hing aan de verf'.

Ber de Lange vertelde dat het schilderij *Beemsterbrug* een afbeelding is van voor 1883, omdat de visbank is afgebeeld.

Ontstaan en geschiedenis *nv NACO*

F. Rijswijk †

Chef Technische Dienst NACO Alkmaar

Toen in de periode 1920 - 1922 de autobus haar intrede deed in de wereld van het personenvervoer ontstonden overal in den lande en dus ook in de provincie Noord-Holland, verschillende autobusdiensten. Deze uit particulier initiatief geboren vervoersondernemingen, die zorgden voor meer en betere verbindingen, kwamen in de volgende jaren als paddenstoelen uit de grond. Vooral op het platteland en daar waar de spoorwegen in hun taak te kort schoten. Het materiaal waarmee in die allereerste tijd werd gereden, bestond voor het grootste deel uit Fords van het beroemde model T. In de eerste jaren van dit (te) snel groeiende autobusvervoer was van enige regeling of ordening van hogerhand in het geheel geen sprake, waardoor hier en daar vrij ongewenste toestanden ontstonden, vooral op het gebied van de concurrentie. Op de betere lijnen was het naast elkaar tijden van meerdere autobusdiensten heel gewoon. Overal ontstonden nieuwe busdiensten, die snel van het toneel verdwenen.

DE RAADT & KISTEMAKER MET BUS LANGS PURMEREND

In januari 1924 werd in het dorp Berkhout de firma De Raadt & Kistemaker opgericht. De beide firmanten begonnen een autobusdienst Hoorn - Berkhout - Avenhorn en Beemster - Purmerend - Amsterdam. Als bijzonderheid dient hierbij nog te worden vermeld, dat in het eerste jaar van deze dienst het eindpunt in Amsterdam was aan de Droogbak, bij de Haarlemmer Houttuinen; de bus ging dus nog over

met de pont. Voor het onderhouden van genoemde dienst werden twee Fordchassis aangeschaft, welke van een carrosserie werden voorzien door de firma Pennock in Den Haag. De aankoopssom voor deze autobussen bedroeg ongeveer f 2.500,- waarvan f 1.400,- voor de carrosserie. Tussen Alkmaar en Purmerend over Oost- en West Graftdijk reed de firma Van de Hoff en Ton. De vrij ongeregelde toestand in Noord-Holland bleef voortduren tot 1927.

In dat jaar werden door Gedeputeerde

Staten aan diverse autobusondernemers concessies verleend voor het uitoefenen van hun dienst(en). Hierdoor kwam een einde aan de ongezonde concurrentie en werden verschillende verbeteringen onder meer op het gebied van de aansluitingen van verschillende diensten verkregen.

Nadat van 1924 tot 1927 de dienst Hoorn - Purmerend - Amsterdam met steeds meer succes was geëxploiteerd werd in 1927 ook Purmerend - Zaan- dam in exploitatie genomen. In de concurrentiestrijd had vooral de stoomtram Alkmaar - Amsterdam voor wat betreft het gedeelte Beemster - Amsterdam het zwaar te verduren gekregen. Het autobusmateriaal van de beginjaren was inmiddels aangevuld met enkele Mason-bussen en een Chevrolet, welke nummer 1 kreeg. Hierna kwamen zes Internationals van het type SL 34 het wagenpark aanvullen. Deze Internationals werden door de firma Jac. Met in Alkmaar voorzien van 20 persoonscarrosseries.

In 1928 was Amsterdam gastheer van de Olympische Spelen en voor het vervoeren van deelnemers en deelnemers van en naar hun verblijven werd de *nv Nederlandsche Auto Car Onderneming (NACO)* opgericht met garage en kantoor te Amsterdam in de Korte Leidschedwardsstraat.

NACO

De oprichters van dit bedrijf waren de heren De Raadt, Kistemaker, Post en De Jong. De Jong verliet het bedrijf een jaar later. Voor dit gezamenlijke bedrijf werden zes toerwagens aangeschaft: 3 Republics en 3 De Dion Boutons voor 24 personen. De kleuren van de wagens van de firma De Raadt & Kistemaker waren vanaf het begin onderkant blauw en bovenkant geel. Als NACO kleur werd onder rood, boven zwart gekozen. Dit zwart boven werd later (1938-1939) vervangen door crème. De zes toerwagens waren aan de buitenzijde bekleed met leer-

AUTOBUS-ONDERNEMING DE RAADT & KISTEMAKER

LUXE Bussen voor Gezelschappen

KANTOOR EN GARAGE KOEMARKT 34
TELEFOON INTERC. 101

GEREGELDE DIENSTEN IN DE RICHTINGEN
AMSTERDAM - BEEMSTER - HOORN - ZAANDAM

De bussen klaar voor vertrek!!

doek en voorzien van een oprolbare linnen kap. Nadat in 1929 nog voor gezamenlijke rekening was gereden voor reisbureau *De Holland Express* in Den Haag trad in 1930 de heer Post uit.

De firma De Raadt & Kistemaker behield voor het toerbedrijf nog een paar jaar de naam NACO naast de oorspronkelijke firmanaam, doch deze laatste verdween in 1932, zodat toen ook het lijndienstbedrijf NACO heette. Dit autobusbedrijf had in de loop van de jaren al verschillende uitbreidingen ondergaan en telde eind 1930 ongeveer 25 bussen. In 1930 was de NACO in een nieuwe, grote garage aan de Jaagweg getrokken, nadat vele jaren in een al spoedig te klein geworden garage in de Plantsoenstraat was gewerkt. Er waren verschillende dienstuitbreidingen gekomen, onder meer naar Monnickendam en Koog aan de Zaan. Het dienstmateriaal was inmiddels ook weer uitgebreid, niet alleen met overgenomen bussen van gekochte bedrijven, waaronder drie Stewarts, enkele Internationals en een Minerva. In 1934 deed de dieselmotor haar intrede bij de NACO.

In mei 1940 begon de oorlog, die tijdelijk een streep zette onder alle uitbreidingen, zij het dan ook, dat al spoedig nog enkele kleine diensten

werden overgenomen, zoals de firma Van de Hoff en Ton uit Grafdijk, de firma J. Groot uit Wijdewormer en een deel van de diensten van de firma Jac. Fontijn. De tramverbinding Purmerend - Amsterdam, die sinds 22 juni 1932 was geëlectrificeerd, kreeg tijdens de oorlog het alleenvervoer tussen deze beide plaatsen en de bus gaf hierop aansluiting vanuit de noordelijke richting.

Nadat in de eerste oorlogsmaanden nog werd gereden op vloeibare brandstof, moest worden overgeschakeld op vaste brandstof en wel door de inschakeling van gasgeneratoren. Gekozen werd voor hout als brandstof en door Kromhout werd de eerste generator geplaatst op een tweewielig aanhangwagentje, dat werd gemonteerd achter een A-S, waarvan de dieselmotor werd omgebouwd en geschikt gemaakt voor gasvormige brandstof. Spoedig volgden meerdere van deze gasdolly's en ook werden bij enkele bussen de generatoren achterop gebouwd. Grote voorraden hout werden opgeslagen op de terreinen achter en naast de garage aan de Jaagweg, waar het werd gezaagd en gehakt. Later werd van hout overgeschakeld op turf, terwijl nog weer later door het schaars worden van hout als brandstof werd overgegaan naar de anthracietgas generator, type Cohin Poulenc.

Toen begin 1942 bleek dat het einde van de oorlog nog lang op zich zou laten wachten en meer en meer duidelijk werd dat voor een goed functioneren van het streekvervoersbedrijf het noodzakelijk zou zijn, diverse kleine streekvervoersbedrijven samen te voegen, werd de NACO als een van de eersten overgenomen door de Nederlandse Spoorwegen en werd een geheel nieuw tijdperk ingeluid.

ONDERDEEL NS

Na verschillende overnames volgde aan het einde van de oorlog ook nog de Autobusdienst Noord-Holland, waardoor de NACO vrijwel de gehele provincie Noord-Holland boven het Noordzeekanaal bestreek. Niettegenstaande alle moeilijkheden, zoals daar waren de schaarste aan materiaal (vooral banden), werd zolang mogelijk geprobeerd de diensten gaande te houden, waarbij zelfs proeven werden gedaan met het aanhangwagensysteem, door nummer 39 te koppelen achter nummer 32. Toch moest langzaam maar zeker de ene dienst na de andere worden ingekrompen en tenslotte zelfs vervallen, tot in september 1944 bij het uitbreken van de spoorwegstaking ook de resterende diensten werden stilgelegd. De garage te Purmerend werd in beslag genomen om

NACO-station Purmerend

dienst te kunnen doen als marinewerkplaats, iets wat gelukkig niet is doorgegaan. Het rollend materieel, voor zover dat niet ergens op een veilige plaats was opgeborgen, verdween allengs in Duitse handen.

Na de capitulatie van Duitsland in 1945 werd begonnen met het rijklaar maken van opgeborgen autobussen, het opsporen van gevorderd busmaterieel uit verschillende dumps in Nederland en Duitsland en het weer in bruikbare toestand brengen van deze laatste wagens. Al vrij spoedig na de bevrijding kon dan ook worden begonnen met het rijden van enkele belangrijke diensten en droegen we ook ons deel bij aan de repatriëring

van de uit Duitsland terugkerende dwangarbeiders.

Bij het uitbreken van de oorlog waren er in Noord-Holland vier betrekkelijk grote vervoersbedrijven: NACO, WACO, HABO en Stormvogels, terwijl hiernaast nog enige kleinere bedrijven bestonden zoals de ENHABO en de MEA.

NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

Reeds in de eerste maanden na de oorlog waren de wagens die uit handen van de Duitsers waren gebleven, rijklaar gemaakt en ingezet op de meest belangrijke diensten, zoals Medemblik

– Hoorn – Purmerend en Alkmaar – Purmerend. Door materiaalschaarste en ook andere oorzaken is de dienst Purmerend – Amsterdam pas na de opheffing van de tramdienst in 1949 weer gereden. Met veel kunst en vliegwerk werden steeds meer oude wagens opgeknapt en in dienst gesteld en werd ook door de aankoop van nieuw materiaal zoals de White Scout Cars en de Austin Bellewagens het wagenpark uitgebreid, waardoor dit ook met de diensten kon gebeuren. Later kwamen de Ford School bussen, de Ford Trambussen en twee Dodge busjes. Toen vervolgens in 1947 de eerste Crossley opleggerbussen het wagenpark kwamen versterken, begon de toestand van het wagenpark er iets beter uit te zien en werd ook de kwaliteit iets beter.

PURMEREND

Nadat hier het hoofdkantoor was weggegaan, werd het hiervoor gebruikte gebouw weer in gebruik genomen als woning. Toen in 1949 de elektrische tram van het toneel verdween en de NACO weer de verbinding Purmerend – Amsterdam ging verzorgen, werd op de plaats van het oude tramstation een modern autobusstation gebouwd. Het aantal wagens in Purmerend werd hierdoor belangrijk meer, terwijl in de loop van de daarop volgende jaren door de toename van vervoer het wagenpark nog enkele malen moest worden uitgebreid.

HET 750^e LID VOOR DE VHP

Marian de Boer en Bert Joosten

Op 17 maart jl. meldde mevrouw J. Wolff-Timmerman zich aan bij de vereniging; zij werd daardoor het 750^e lid. U ziet, de vereniging groeit gestaag naar 1000 leden.

Omdat wij dit heuglijke feit niet ongemerkt voorbij wilden laten gaan, hebben wij mevrouw Wolff zondag 29 maart jl. in de Zuiderhof bezocht, haar gefeliciteerd, en haar een bos bloemen

en het boekje *Jan Switser, gezworen landmeter van de Beemster*, overhandigd.

Enkele dagen eerder, bij het aankondigen van het bezoek, vermoedde mevrouw Wolff al dat er zoiets aan de hand moest zijn. Samen met haar vriendin, mevrouw Joosten, die ook lid geworden is (nummer 751), wachtte zij ons vol spanning op, met koffie en iets lekkers. Zij vertelde dat haar vader, de heer Timmerman, een geboren Purmerender was, zelf is zij ook in Purmerend geboren, woonde jaren aan de Zuiderweg in ZO Beemster, waar zij samen met haar man een tuinderij runde.

Deze wordt nu door haar zoon beheerd.

Mevrouw Wolff is een vitale vrouw en gaat nog regelmatig, lopend of fietsend, naar Purmerend. Samen met haar vriendin deed ze mee aan de historische puzzelwandeltocht door Purmerend op 24 mei jl.

Al pratende bood ze de vereniging een paar ansichtkaarten aan en liet ook nog wat oude foto's van haar ouders zien.

Verder vertelde ze dat ze op zoek was naar een groen boekje: *Herkent u ze nog? de Purmerenders* door Jan ten Cate. In dit boekje staan namelijk foto's van haarzelf, haar moeder, haar tante en nog

meer bekenden. Zij zou dit boekje dolgraag willen hebben, ze is alle boekhandels al afgeweest, het word niet meer gedrukt en zelfs de vereniging heeft het niet. Heeft u het boekje misschien, en wilt u het afstaan, neemt u dan contact op met mevrouw J. Wolff, telefoon 0299-431974.

Na een gezellig uurtje historisch gebabbel, namen wij afscheid.

En op de eerstvolgende dinsdagavond waren mevrouw Wolff en mevrouw Joosten al van de partij in *De Ark*.

Wij hopen dat zij nog veel genoeg aan het lidmaatschap hebben.

Bert Joosten overhandigt mevrouw Wolff de cadeaus.

SCHENKINGEN

De volgende schenkingen zijn het afgelopen half jaar door de vereniging ontvangen. Iedereen hartelijk bedankt.

Hr. J. Ellenbroek	Poster van de kaasmarkten Krant van 1984 500 jaar marktstad Diverse ansichtkaarten van Purmerend Diverse boekjes
Hr. J. Stam	Kwitantie van brandverzekering van Kocken
Hr. S.L. Bruin	Reis- en Expeditiegids voor Purmerend uit 1960/1961.
Hr. B. Stiemer	2 oude steendrukken <i>Gezigt der beestenmarkt te Purmerende</i> en <i>Gezigt op Purmerende</i>
Mw. A. Glastra-Rooker	2 prachtige foto's: een van voetbalvereniging Sandow en een schoolfoto
Fam. Bosman	foto's en facturen van de kapsalon
Mw. T. Schermer	Veel krantenknipsels en facturen
Mw. J. Roskam	Kranteknipsels, oude boekjes, en allerlei spullen welke de heer E. Roskam verzamelde, onder meer briefpapier en enveloppen van weeshuis <i>De Burcht</i> .
Fam. Y. Edel	kopieën van facturen
Hr. J. Otsen	Houten Herdenkingsbord 25 jaar <i>De Halm</i>
Hr. Van der Meulen	Herinneringsmok Nea-Volharding
Hr. B. de Lange	Originele kleurenfoto van de V.A.M.I. Kranteknipsels over de bom gevonden aan de Purmerweg
Hr. H. Woudstra	foto's van de kermis, stadsgezichten en molen
Hr. G. van der Woude	foto's en kopieën van kranten
Mw. Zadeits	Diverse foto's van Purmerenders
Hr. P.G. de Wit	Bijvoegsel Nederlandse Staatscourant, foto's en facturen
Mw. M. Porsius-Tolk	kopieën van foto's van de Purmerender feesten
Hr. H. Bon	Diverse krantenartikelen over Purmerend in de jaren 50
Hr. H. Spelt	Metalen bedrijfsnaamplaatje van verwarmingsbureau Van der Linden jr. B.V.

Herinneringen van een melkboerenzoon

P.G. de Wit

Via onze in Purmerend woonachtige familie worden wij goed op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen en het succes van de Vereniging Historisch Purmerend, waar wij inmiddels lid van zijn. Bij onze recente verhuizing stuitte ik op de oprichtingsstatuten van de Coöperatieve Melkslijters Vereniging, Purmerend Zuidoostrbeemster van 14 september 1949.

Gaarne schenk ik u deze statuten en schrijf ik tegelijkertijd enkele jeugdherinneringen op als zoon van een "melkboer" uit Purmerend.

Laat ik ons eerst voorstellen: mijn vrouw en ik zijn beiden oud-Purmerenders, namelijk Joop Rijser, dochter van Cor Rijser de vrachtrijder van de Westerstraat en Piet de Wit, zoon van Jan de Wit de melkboer uit de Peperstraat. Wij zijn beide nu zestigers en hebben tot ons huwelijk in 1962 in Purmerend gewoond. Het verhaal waarvan ik u deelgenoot wil maken speelt zich dus af in de periode tot ons vertrek begin 1962.

Mijn ouders zijn beiden geboren in 1910 in de Beemster uit katholieke boerengezinnen. De gezinnen in die tijd waren redelijk kinderrijk, 6 tot 12 kinderen uit een huwelijk waren niet ongewoon. Voor al deze kinderen was geen boerderij of land weggelegd. De traditie was dat de oudste zoon op de "plaats" bleef en de anderen hun heil elders moesten zoeken. De dertiger jaren waren crisisjaren met grote armoede, de wereldconomie was in

elkaar gestort en sommige boeren hadden een gedeelte van hun spaarcenten belegd in Russische (spoorweg)aandelen welke door de revolutie nog slechts een antiquarische waarde hadden.

WEG VAN HET PLATTELAND

Vele boerenzonen trokken er op uit, weg van het platteland, om in "de stad" aan de kost zien te komen. In mijn familie begonnen enige zonen eerst als knecht en later als zelfstandige in het slagers- en melkboerenvak in Purmerend en in Amsterdam. Zo betrokken mijn ouders, direct na hun trouwen in 1933, een pandje in Purmerend aan de Nieuwstraat op nummer 40, om als zelfstandig melkboer en kaashandel de kost proberen te verdienen. De zaken gingen kennelijk redelijk goed want enige jaren later, kort na mijn geboorte, werd er in 1938 verhuisd naar Peperstraat 42, de tegenwoordige *Breierij*.

Uit mijn prille jeugd, de oorlogsjaren, zijn er nog herinneringen van het uitdelen van taptemelk in de hongerwinter, vanuit het pand van Garage De Vries en Los aan de Gouw, carbid lampen, 's avonds distributiebonnen plakken die nodig waren om aan de schaarse melkproducten te komen en suikerbieten koken. Amsterdammers helpen, eerst met de autopod (daar kon een zak opstaan), daarna met een handkar die ik, samen met mijn vriend en buurjongen Herman Deitmers, van de De Bruin in de Kanaalstraat huurde. De schier eindeloze stroom van hongerige en uitgeputte Amsterdammers die voedsel hadden verzameld in de Beemster, de kop van Noord-Holland of zelfs vanuit Friesland werd tegemoet gelopen en geholpen bij hun voorlaatste

traject tot het trammetje in Purmerend. De initiatieven van deze schooljongens kwamen minder voort uit gevoelens van menslievendheid, meer uit de kans waar te nemen een zakcentje te verdienen. Ook logeren bij familie in de Beemster, daar was te eten, vond regelmatig plaats in die tijd. De voedseldroppings op 2 mei, vlak voor de Duitse overgave, maakte ik mee op de boerderij van Opa Tuijp aan de Middenweg. Alle voedselpakketten, op één na, vielen op het land van buurman Duin. Dat ene pakket viel in de sloot tussen ons en kwam gelukkig bij Opa Tuijp terecht. Daaruit heb ik toen mijn eerste stukje chocoladereep geproefd.

Na de oorlog was het hard werken om de zaken weer ter hand te nemen. Mijn vader moest zoals iedereen zijn klantenwijk weer opbouwen. Je had klanten als je producten had. Vader had de hand weten te leggen op een tweedehands Fordje waarmee hij naar Opmeer toog om van melkfabriek Aurora flessen gecondenseerde melk te kopen. Ik kan mij nog goed herinneren dat wij stonden te wachten tot de gecondenseerde, gloeiend hete melk in flessen werd vrijgegeven en wij in een stomende auto terugreden naar Purmerend om klanten melk te kunnen aanbieden.

WIJK

Klanten in "de wijk" waren verspreid over heel Purmerend en Zuidoostrbeemster (meester Nootenbos) tot de Overweerse Polder (boer Veerman), Hoornse Buurt (groentenboer Taman), Achterdijk (kleermaker Slaman), Vooruitstraat (familie Lenior) en later de Bernard Nieuwentijtstraat (familie Vrouwe), Herengracht (dokter Quant), Kanaalschans (familie Leijedekker), Whereplantsoen (bakker Meinen) en alles wat daar tussenin lag. Dat was in die dagen heel Purmerend. Ik denk, dat er na de oorlog 7 à 8 duizend inwoners waren. Je kende bijna iedereen.

Melkboer De Wit op weg naar de Hollandia melkfabriek voor het wassen van de melkbussen

Op die dagelijkse tocht door Purmerend kwam je veel collega/concurrenten melkboeren tegen. Als de kans zich voordeed werd er wel eens een klant van elkaar "afgepikt" wat de collegialiteit niet bepaald vergrootte. In die tijd werd er met bakfietsen gevent, met in het midden een houten opbouw met scharnierende luiken aan weerszijden, waarin zich de duurdere, kwetsbare of minder snel lopende artikelen bevonden zoals koffiemelk, Nutricia babyvoeding, bloempap, gortepap, etcetera. Aan de voorkant was een schuifla met daarin de boter en margarine of soms een stukje kaas als dat van tevoren was besteld. De hele week werd meestal zonder betaling geleverd. Leveringen in de wijk werden opgeschreven in een zakboekje en in de winkel in een groter boek. Op vrijdagavond werden de rekeningen door vader opgemaakt en uitgeschreven en werd er normaal op zaterdag betaald. Dan waren de weeklonen ontvangen en kon er worden afgerekend als er geen bijzonderheden waren... De bakker en de melkboer waren vrij goed op de hoogte van wat er binnen de gezinnen gebeurde. Als "pa" op stap was geweest, een borrel teveel had gedronken of erger, in Amsterdam was uit geweest of gegokt had in cafés of op harddraverijen en moeder de vrouw aan het einde van de week met schaamrood op lippen moest bekennen dat er geen geld was om de bakker of melkboer te betalen, dan werd er een afbetalingsregeling overeengekomen. Of als moeder de vrouw zich in de loop van de week had laten verleiden teveel geld uit te geven aan minder noodzakelijke dingen, dan kon dezelfde situatie ontstaan.

Bij het bezorgen 's morgens werden ook de bestellingen opgenomen van producten die niet op de kar aanwezig waren, dat was vooral kaas. Bestellingen werden 's middags bezorgd. Klanten voor een hele Edammer waren grote uitzonderingen. Dat gebeurde wel in de zomer, als de zogenaamde *poep'n* werklui uit het oosten van het land, veelal uit Drenthe, zich verhuurden bij de boeren in de Beemster om te helpen, vaak met hooien. Deze *poep'n* verzamelden zich dinsdags in en voor café Vrouwe op de Kaasmarkt (nu

Melk, Boter, Kaas en Eierenhandel
J. DE WIT Tel. 402
Peperstraat 42 - Purmerend

In de winkel deur mevrouw De Wit-van der Nes, nu woonachtig in De Rusthoeve, met haar dochter Truus

opriciën Koopman), waar ze konden worden ingehuurd. Wij hadden enkele klanten die jaarlijks terugkwamen, die ongetwijfeld een goede korting bedongen voor een heel kaasje en pas betaalden als ze aan het eind van hun periode geld hadden gebeurd.

Als kinderen van een middenstander was je natuurlijk zeer betrokken bij de zaak. Er werd al vanaf heel jong geholpen met boodschappen wegbrengen, extra flessen halen van de Hollandia fabriek als er plotselinge tekorten waren, helpen in de winkel, vooral door mijn zusters Truus en Els, en in de wijk na schooltijd en in de vakanties.

De zaterdag voor de feestdagen zoals Kerstmis en Pasen waren de drukste dagen van het jaar, dan werd er extra gegeten. Eieren met Pasen en soms slagroom voor de koffie en er moest ook voor twee dagen worden geleverd. Er werd dan onder hoogspanning gewerkt om 's middags rond twee uur, half drie met de wijk klaar te zijn in plaats van half een om dan weer op tijd in de winkel aanwezig te kunnen zijn.

Vakantie bestond in die tijd niet. Vlak na de oorlog hadden mijn ouders een werkdag per jaar vrij. Later, nadat de melkboeren hun "Vereniging" hadden en hun "Vaste Wijk", bestond er geen gevaar meer klanten in de vakantie aan je concurrent te verliezen en werd er overgegaan tot een week en nog later zelfs tot twee weken vakantie. Gedurende die vakantie was de winkel dicht, maar de wijken werden bediend met een grote platte wagen, getrokken door

een paard met aan boord een grote bel die de klanten opriep om naar de kar te komen in plaats van dat de bestelling aan de huisdeur, boven aan de trap of in de keuken werd gebracht. Dit was eigenlijk een voorloper van de latere SRV-kar. Op die wijze werd door twee of drie melkhandelaren het dubbele aantal wijken bediend, verdeeld over de hele dag. De serviceverlening, kwaliteit zoals dat tegenwoordig heet, stond in die dagen eigenlijk veel hoger in het vaandel dan vandaag de dag. Je deed een moord voor een klant; een ons gesneden kaas bezorgen, zonder een cent extra vergoeding was een heel normale zaak. Een nieuwe klant binnenhalen was een overwinning en er een verliezen was een zeer treurige gebeurtenis, waar je lang over in kon zitten.

KAAS

De trots en grote hobby van mijn vader was zijn kaasafdeling, absoluut niets vergeleken met de variëteit die u vandaag de dag wordt geboden. In die tijd was de keuze uit twee soorten Edammer, twee of drie soorten Goudse en Leidse kaas van jong tot oud al een grote collectie. Later kwam daar de smeerkaas van Eijssen bij en Zwitserse kaas waarvan ze zeiden '... dat ie de winkel uitstont'. Samen met onze kaasleverancier Piet Doets van het Venediën, pakhuis op de Achterdijk, was er een mooie spreuk bedacht die door Kuiper, de schilder van de Nieuwe Gracht, met gouden letters op een mooi, krullend bord werd geschilderd en in de kaasetalage werd gehangen.

De tekst luidde:

*In de gouden Eeuw, was Jan de Wit
op het Schip van Staat de baas
zijn naamgenoot in deze Eeuw
is dit op het gebied van Kaas.*

Zo, dat kon de buurman in zijn zak steken! Dat was namelijk kruidenier Herman Rijkenberg, die ook kaas verkocht en die ook ten toon spreide in zijn etalage grenzend aan de onze. De prijzen van elkaar werden angstvallig in de gaten gehouden en als er een "dook", dan moest de ander wel volgen. In onze ogen was de kaas van buurman Rijkenberg natuurlijk inferieur, zo'n kruidenier met wel 200 of 300 artikelen, hoe kan die wat van kaas afweten! Het was toch onze specialisatie, welke reeds was begonnen toen we "bij ons thuis" op de boerderij nog zelf kaasden...

GEZINDTE

Zo was er in die tijd veel kinnesinne of neringziekte. Je klantenbestand bestond grotendeels uit mensen met dezelfde godsdienstige achtergrond. De wereld bestond in die tijd uit katholieken, protestanten (of andersom dat hing af uit welke hoek je kwam) en zij die "niets" waren. Die scheidslijnen waren tamelijk sterk en met "andersdenkenden" ging je niet echt om. Verkering van lieden uit verschillende gezinden werd als een schande voor de familie ervaren. "Twee geloven op een kussen daar slaapt de duivel tussen", is een gezegde dat in onze jeugd nog zeer sterk van toepassing was.

Een anekdote uit die tijd wil ik u niet onthouden. Mijn grootvader Petrus de Wit woonde zijn hele leven op de boerderij aan de Purmerenderweg dicht bij Oosthuizen. Zijn oudste zoon Piet was laat getrouwd en woonde met zijn vrouw ook op de boerderij. Opa was reeds op hoge leeftijd, ongeveer 80 jaar. Het werd beter geacht dat hij zijn "eigen" moestuintje zou opgeven en het "jonge" pas getrouwde stel niet langer zou storen. Er was immers in Purmerend een nieuw en nog wel katholiek bejaardenhuis in aanbouw.

Opa De Wit kon slechts na vele, lange overredingen overtuigd worden van de wijsheid van dat besluit en behoorde uiteindelijk tot de eerste bewoners van St. Joseph. Ikzelf zat in die tijd op de MULO in Purmerend aan de Paardenmarkt (hoofdonderwijzer meester Van der Knaap, meester Nootenbos (de beste), juffrouw Seijs en meester Merx) en ging na schooltijd regelmatig even naar opa toe, die meestal zat te kaarten in de recreatiezaal. Op een zekere middag, hij zat toen zeker al - met veel plezier overigens - meer dan een jaar in het bejaardentehuis, liep ik met hem na afloop van het kaartspelletje naar zijn kamer toe. Opa zegt plotseling al lopend, "... weet je Piet, die man waar ik veel mee kaart, hij is niet katholiek maar hij is toch een goed mens!". Het had opa, die helder van geest, niet wereldvreemd en bij zijn volle verstand was, meer dan 80 jaar gekost om te ontdekken en te ervaren dat niet-katholieken, andersdenkenden, ook goede mensen konden zijn.

COÖPERATIE

In deze sfeer van godsdienstige scheidslijnen en contacten kwamen kort na de Tweede Wereldoorlog de melkslijters in Purmerend, ik meen als tweede in Nederland, tot het besluit een coöperatie te gaan vormen. Opgericht op 14 september 1949 voor notaris Dirkzwager, werden er "revolutionaire" besluiten genomen namelijk:

- sanering en samenwerking;
- acceptatie van de status quo van omzet en klantenbestand van dat moment en dat de basis te doen zijn van omzet en winstverrekening voor de toekomst ten aanzien van melkproducten;
- het loslaten van de individuele klanten en daarvoor in de plaats een wijk in de buurt van de winkel, huis aan huis te gaan bedienen;
- gezamenlijk de inkoop te gaan doen van melk en melkproducten.

Verrekenbasis was de geregistreerde verkoop over een periode van twaalf weken tussen 24 april en 16 juli 1949, waarbij een liter melk, als een liter

In latere jaren gemotoriseerd

telde, $\frac{1}{4}$ liter koffieroom gelijkgesteld werd met $2\frac{1}{2}$ liter melk, $\frac{1}{4}$ liter slagroom als 4 liter melk en een fles van een hele liter slagroom (deze waren bestemd voor de banketbakkers en ijsco-boeren) gelijk werd gesteld aan 5 liter melk. De aldus verkregen hoeveelheid werd door 12 gedeeld en met 52 vermenigvuldigd en werd "contingent" genoemd, wat vertaald werd naar aandelen in de op te richten commanditaire vennootschap. De brutowinst, verschil tussen inkoop- en verkoopprijs, wordt voor de helft direct aan de aandeelhouders uitbetaald, $\frac{1}{4}$ deel is voor dekking van algemene kosten en $\frac{3}{8}$ deel wordt gebruikt om een aantal melkhandelaren uit te kopen.

De eerste voorzitter was Willem de Groot (een wijs man) van de Westerstraat, de andere deelnemers Jaap Smit (Hoornse Buurt), Cor Groot (Plantsoenstraat), IJf Beets (Dubbele Buurt), Cor Veldt (Vooruitstraat), Bouke Beets (Troelstraplein), Siem Oortwijn (Kanaalschans), Jaap Heinis (Nieuwstraat), Cor Hartog (Westerstraat), Arie Kramer (Nieuwstraat), Henk Gedink (Nieuwstraat), M. Kik (Wouter Sluislaan) en Jan Konijn (Nekkerweg) en mijn vader Jan de Wit uit de Peperstraat.

Zover mij bekend heeft deze vereniging altijd zeer goed gefunctioneerd en werden concurrenten collega's die zeer goed met elkaar omgingen.

De hoeveelheid werk per klant of de te rijden afstand nam natuurlijk aanmerkelijk af, waardoor meerdere klanten konden worden bediend en de financiële basis aanmerkelijk werd verbeterd. Toch waren er na sanering alleen al in de Nieuwstraat nog drie melkhandelaren, namelijk Jaap Heinis op 4, Arie Kramer op 40 (mijn geboortehuis) en Henk Gedink op 76.

Ik heb u reeds eerder verteld dat de melkhandelaren toen één vrije werkdag per jaar hadden, het leven was minder gejaagd. Hoewel de oprichting van de Coöperatieve Vereniging en het invoeren van de wijken "rond de deur" – om in moderne termen te spreken – tot een enorme productiviteitsverhoging leidde, was de werkdruk toch minder dan vandaag de dag. Het verzetje bestond uit een kaartavondje om de beurt bij iemand thuis, familiebezoek (meestal met verjaardagen), op zondagmiddag naar een voetbalwedstrijd van Purmerend of Purmersteijn. Mijn vader was toen al zo geëmancipeerd dat hij naar beiden ging, de katholieke en de -in onze termen- niet-katholieke voetbalclub. En op dinsdagavond luisterden we naar de Bonte Dinsdagavondtrein; van de KRO natuurlijk!

Zover ik mij herinner gingen de "melkboeren" na de sanering éénmaal per jaar samen met de dames een dagje uit waar ze zeer genoeglijk met elkaar omgingen.

ONVERWACHT AMSTERDAMSE GASTVRIJHEID

Het bestuur, waar ook mijn vader deel van uitmaakte, had wel eens een extraatje. Ik herinner mij het verhaal dat de heren een grote tentoonstelling van zuivelproducten bezochten in Amsterdam. Aan het einde van de middag werd omgeroepen dat de genodigden voor de rondvaart aan boord konden gaan. De bestuursleden uit Purmerend kijken elkaar aan en besluiten dat zij ook tot de genodigden behoord hadden moeten. Ze kijken de kat uit de boom en sluiten zich achter de genodigden aan, gaan aan boord en belan-

den voor in de rondvaartboot. Na de rondvaart, welke zeer goed in smaak viel, wordt er aangeland bij Hotel Krasnapolsky voor het aperitief. Het bestuur uit Purmerend, vooraan zittend in de boot stapt als eerste uit en wordt met een ferme handdruk door de wachtende gastheren verwelkomd. De heren laten zich het aperitief goed smaken en besluiten, toen het diner werd aangekondigd te kijken of er soms nog enige plaatsen over waren. Die waren er! De naamkaartjes van de niet aanwezigen werden onmiddellijk in de zak gestopt. Het diner bleek van uitstekende kwaliteit te zijn en ook de dranken die aan tafel werden geserveerd werden hogelijk gewaardeerd. De stemming werd steeds beter. Een van de Purmerendse bestuursleden had de prijszwaardige gewoonte om, vooral na enig drankgebruik, de verzamelde goegemeente in zijn vreugde te laten delen door hen uitgebreid toe te willen

spreken. Deze heer heeft voor een melkslijter een keurige spraak met weinig echt Purmerendse (tegenwoordig meer Amsterdamse) tongval en een enigszins hoge stem. Deze eigenschappen hadden hem reeds jaren de welgekozen bijnaam van "Aardappeltje" opgeleverd. Aangezien de bestuursleden min of meer "incognito" aanwezig waren, werd "Aardappeltje" bij iedere poging op te staan en het woord te nemen, door zijn geachte collega's onmiddellijk stevig en onverbiddelijk in zijn zetel teruggedrukt.

's Avonds laat kwamen de mannen vrolijk en voldaan, nog zingend uit volle borst terug bij moeder de vrouw en raakten zij niet uitgesproken over die onverwachte Amsterdamse gastvrijheid.

De volgende dag werd de melk wat later bezorgd.

juni 1998

Bijvoegsel tot de Nederlandse Staatscourant van
Donderdag 3 November 1949, no. 215.

No. 13060

COÖPERATIEVE VERENIGING: Coöperatieve
Melkslijters Vereniging „Purmerend - Z.O. Beemster" U.A., te Purmerend.

Heden, de veertiende September negentienhonderd negen en veertig, verschenen voor mij, Jacob Dirkzwager, notaris te Purmerend:

1. de heer Willem de Groot, melkslijter, wonende te Purmerend, Westerstraat 104, volgens zijn verklaring geboren te Beemster op zeven en twintig Augustus achttienhonderd zes en negentig en ten deze handelende voor zich en als lasthebber van de heer Pieter Muts, melkslijter, wonende te Beemster, Purmerenderweg 102, geboren te Purmerend vier en twintig Augustus achttienhonderd vijf en negentig.

van welke lastgeving blijkt uit een onderhandse akte van volmacht, welke, na vooraf door de lasthebber, in tegenwoordigheid van de getuigen en mij, notaris, voor echt erkend en ten blijke daarvan door die allen getekend te zijn, aan deze akte is vastgehecht;

2. de heer Johannes Jacobus de Wit, melkslijter, wonende te Purmerend, Peperstraat 42, volgens zijn verklaring geboren te Purmerend zes en twintig Februari negentienhonderd tien;

3. de heer Jacobus Johannes Smit, melkslijter, wonende te Purmerend, Hoornse Buurt 5, volgens zijn verklaring geboren te Purmerend drie en twintig Juli achttienhonderd acht en tachtig;

4. de heer Cornelis Groot, melkslijter, wonende te Purmerend, Plantsoenstraat 36, volgens zijn verklaring geboren te Purmerend negen en twintig November achttienhonderd zes en tachtig;

5. de heer IJf Beets, melkslijter, wonende te Purmerend, Dubbele Buurt 8, volgens zijn verklaring geboren te Wijde-wormer drie Januari negentienhonderd vier;

OPLOSSINGEN VAN DE FOTO'S UIT NUMMER 6, MAART 1998

Foto 1.

Geen reacties ontvangen.

Foto 2.

De volgende oplossing kwam van mevrouw E. Deitmers- van Beek. De foto is volgens haar gemaakt in 1923. Weet iemand nog de ontbrekende namen?

1. Annie Rupert	17. ?
2. Ans Wortel	18. ?
3. Dora de Koning	19. ?
4. Marie Boerlage	20. Francien Meinen
5. Annie Molkenboer	21. Trien Bakker
6. Marie Greuter	22. Marie Schaper
7. Gré Nijssen ?	23. Annie Bax
8. Marie Prinsen	24. ?
9. Trien Veld	25. Zwien de Gier
10. ?	26. Jo de Wolf
11. Marie Dekkers	27. Marie Krijgsman
12. ?	28. Marie Knook
13. Bernadien Meinen	29. Mien Kimman
14. ?	30. Fem de Wit
15. ?	31. Neel H ?
16. Marie Mulder	32. Afra Vlaar
	33. ?

Foto 3

Mevrouw A. Glastra-Rooker herkende haar vader Kees Rooker op nummer 1 en haar tante Annie Rooker op 7. Verder kende zij niemand.

Op het laatste moment ontvingen wij nog een brief van de heer Jan Groenhart, Kempphaanstraat 7, 1531 VA Wormer, telefoon 075-6423449.

Hieronder zijn gedeeltelijke oplossing. Hij ziet verder nog veel bekende gezichten en zou het leuk vinden om reacties van u te krijgen om de oplossing compleet te maken.

2. Meester Kelderhuis, hij was in de kost bij een familie in de Vooruitstraat en meneer Groenhart dacht dat hij van Texel kwam.
7. Dochter van meester Rooker, het hoofd van de school (inderdaad, Annie Rooker *red.*)
16. Besseling ?
18. Meulink ?
19. T. Jongejan
24. Jan Ton (reeds overleden)
26. Jan van Braam
27. Wim Zijp
31. Grietje Fontein
32. Jan Groenhart (ertje)
33. Piet Jonk

Nog een schoolfoto, we kunnen er geen genoeg van krijgen, op de 2^e rij, de 1^e van links ziet u (weer) Kees Rooker, de meester is zijn vader, meester Rooker. Weet iemand wie er nog meer opstaan?

En dan nog een mooie foto van het kampioenselftal van Sandow in 1936. Op de voorgrond, rechts naast de keeper ook Kees Rooker.

De Familie Middelhoff in Purmerend

J. Otsen

De aanleiding voor dit artikel was een brief. In 1997 ontving de Vereniging Historisch Purmerend (VHP) een schrijven van oud-Purmerender Kees Middelhoff, nu woonachtig in Hilversum.

Middelhoff is een nazaat van een zogeheten Hollandgänger, die zich eind 18^e eeuw blijvend in Purmerend vestigde. Velen van deze buitenpoorters waren ondernemende lieden die als middenstander een gunstige invloed hadden op het plaatselijke bedrijfsleven. Naast Middelhoff moeten de namen van Wubbe, Wiebols, Deitmers en Bartels genoemd worden, voorbeelden van geslaagde nieuwkomers.

Toen Kees Middelhoff zich ging verdiepen in zijn afstamming kwam hij bij zijn naspeuringen terecht in het Duitse plaatsje Mesum. In zijn contacten met het archief aldaar kwam men met een wedervraag. Deze had betrekking op de familie Engeln. Volgens het archief in Rheine, waaronder Mesum ressorteert, had ene Bernard Engeln rond 1850 een manufacturenzaak in Purmerend. Hij moet binnen korte tijd rijk zijn geworden, want hij keerde weer terug naar Mesum met '... so grosses Vermögen, dass er nach Rückkehr in 1872 (tot zijn overlijden in 1901) ein sorgenfreies Leben in seinem Heimat führen konnte'. Of de VHP misschien zou kunnen uitzoeken hoe iemand in zo korte tijd fortuin kon maken. Ik ben voor de vereniging het archief ingedoken. Van Kees Middelhoff kreeg ik nog wat interessant materiaal in de vorm van een oud kasboek en enkele krantenartikelen. Het voorlopige resultaat van mijn onderzoek ligt nu voor u. Met de nadruk op voorlopig: het verhaal van Middelhoff en Engeln past in een groter verband van economische of politiek-godsdienstige vluchtelingen. Dit vereist meer en systematisch onderzoek in de bronnen van het Streekarchief Waterland.

IMMIGRANTENFAMILIE

Uit verschillende bronnen (onder meer lidmatenboeken, burgemeestersnotulen) is vast komen te staan, dat in de 18^e en 19^e eeuw een stroom vreemdelingen uit het oosten in Purmerend is neergestreken. Niet alleen seizoenar-

beiders (de zogeheten *hannekemaaiers*) die na gedane arbeid weer huiswaarts keerden, er waren ook blijvers, die zich na het betalen van burgerrecht in de stad vestigden.

Op 12 augustus 1786 kregen Kees Middelhof (met één f) en Grietje Scholten (ook wel Schöppe geschre-

ven) met twee kinderen een woonvergunning. Zij waren afkomstig uit het plaatsje Mesum in Munsterland. Opmerkelijk is het hoge bedrag dat de familie Middelhof moest betalen: jaarlijks 25 gulden.

Uit de bewaard gebleven registratie van de jaren 1785 - 1787 blijkt dat de familie een uitzonderingspositie innam. Er waren nog enkele personen (onder anderen R. Steenberg, Jan Albertsz. Buys en de weduwe Van Baar) die voor een dergelijk hoog bedrag werden aangeslagen. Met dit verschil dat zij eenmalig deze som gelds moesten betalen. Frederik Nieuwkamp uit Osnabrück betaalde f 8,10, evenals Anthony Fijnleer uit Bohemen en Jan Appel uit Duitsland.

De familie Middelhof kreeg op 11 april 1789 gezelschap van streekgenoten: Herman Eenhorst en Anna Maria Boer met vier kinderen verzochten inwoning. Zij kregen toestemming onder betaling van f 8,10 en de verplichting tot eedaflegging op de constitutie.

Kees Middelhof raakte snel ingeburgerd: als Barend Middelhof vervulde hij in 1787 zijn schuttersplicht in het Blauwe Vaandel. Over zijn verdere levenswandel laten de bronnen weinig los. Na zijn tweede huwelijk met Thecla Moolenmans moet hij een tapperij geëxploiteerd hebben aan de Dubbele Buurt. In zijn boedelinventaris - opge maakt na zijn overlijden in 1844 - staan zijn bezittingen beschreven, waaronder een huis met pakhuis en een café-inventaris.

Hoewel Barend met twee kinderen zijn intrek had genomen, blijkt zoon Frans de enige erfgenaam. Van de tweede zoon zijn geen levensberichten opgetekend, noch is zijn overlijdensdatum in de boeken te vinden.

GRONDLEGGER WOLHANDEL

Frans Middelhoff (1783 - 1857) werd de grondlegger van de wolhandel.

Saterdag 12 Aug. 1786.
Present allen de Heeren
Kees Middelhof en Grietje Scholten
Lichteliden met 2 kinderen uit Mesum
in Munsterland versocht aetzel
burger.
Burgemeesteren sijn onder
betaaling jaerlijck van 25
gulden tot 50 lange Dofel
ne met syn plantische huyt
gesin sij mds tharom ben
men deels Aad Stabbeert.

Reeds in 1813 werd hij als koopman geregistreerd, hoewel niet duidelijk is waarin hij handelde. Toen hij in 1857 overleed, liet hij een groot vermogen na, waaronder een aandeel in hout-handel Brantjes. Zijn zonen Bernardus Petrus (1824 - 1881) en Anthonius Matthias (1832 - 1883) namen de wolhandel over. Uit de bewaard gebleven boekhouding kan opgemaakt worden dat de firma Frans Middelhoff internationaal opereerde, met name met de firma Tiberien uit Tourcoing in Noord-Frankrijk. De handel bestond niet alleen uit schapenvellen, paarden- en koeienhuiden, maar ook uit reuzel, vet, smeer en vetkaarsen. De huiden-zouterij werd uitgeoefend in een pand in de Hoornsebuurt, nu in gebruik als timmerfabriek. Aan het gebouw is de vroegere bestemming nog af te zien: de

hoge vensters aan weerszijden waren vroeger luiken, die tegenover elkaar konden worden opgezet om de hui-den in de wind te laten drogen. Als nevenbedrijf had de firma waarschijnlijk een kaarsenmakerij: de grondstof-fen smeer en vet waren een bijproduct van de geslachte runderen en schapen.

FAMILIE ENGELN

De nalatenschap van Frans Middelhoff kwam ten goede aan zijn twee zonen en zes dochters. Eén van deze dochters was Margaretha, gehuwd met Herman Eenhorst. Net als zijn echtgenote had Eenhorst Duitse voorouders. Uit de volkstelling van 1839 blijkt dat Johan-nes Gerhard Anton Engeln vijf jaar eerder bij winkelier Eenhorst aan de Dubbele Buurt was komen inwonen.

Later stond hij geregistreerd in een nabij gelegen woning. Hij woonde hier met zijn uit Pruisen afkomstige echtge-note Elisabeth Pelster. Inwonend waren zijn broer Bernard en zijn zus Elise. Broer en zus verhuisden naar de Hoogstraat, waar hij een winkel dreef. Ook broer Clemens en zus Catharina Engeln stonden op dit adres ingeschre-ven.

Clemens Engeln vertrok op 20 febru-ari 1864 naar Emsdetten in Westfalen. Op 22 november 1871 keerden Bern-hard, Elise en Catharina Engeln terug naar hun geboorteplaats Mesum. Een week voor het vertrek verkocht Bern-hard als gemachtigde van Clemens het winkelhuis in de Hoogstraat. Met het verkoopbedrag van f4000,- keerde Bernhard terug. Wellicht vormde dit kapitaal het vermogen waarmee hij in

26 maart 1885. Fk. Nieuwkamp f. 18. 11
26 d. Jan. Hk. Buchenaer f. 18. 11
2 April. B. Bloksmulder f. 8. 10.
23 — Jacobus Valters f. 8. 10.
21 May M. van der Pouten f. 8. 10.
4 June Jan Rytter f. 16. 10.
8 Sept. R. Heenbergen f. 25. 10.
1 Oct. Jan Hendrik Leyer f. 8. 10.
15 — Cornelis de Jong f. 8. 10.
— H. Schot f. 8. 10.
5 Nov. H. Walsh f. 8. 10.
12 — Symon Kok f. 8. 10.
1786.
12 Jan. Barand Braend f. 8. 10.
18 — Pieter Bled f. 8. 10.
8 April. Anke Fredrik f. 8. 10.
15 — Pieter Wyder f. 8. 10.
— M. J. Heenbergen f. 16. 10.
22 — Jan Albert H. Buis f. 25. 10.
24 June George Steenhert f. 8. 10.
12 Aug. Keesje Middelhoff f. 25. 10.
— J. Brinkman f. 8. 10.
23 Sept. H. Lybrund f. 8. 10.
25 — Frans Seld f. 16. 10.
7 Oct. Pieter Chrook f. 16. 10.
— H. Carel f. 16. 10.
— wed. J. B. van Baar f. 25. 10.

Bij acte op den 5. Junij 1857 voor den Notaris SIMON DE VRIES, in tegenwoordigheid van getuigen te Purmerende gepasseerd, nader geregistreerd, is door de ondergeteekenden **BERNARDUS PETRUS MIDDELHOFF** en **ANTHONIE MATTHEUS MIDDELHOFF**, beide Kooplieden, wonende te Purmerende, een contract van Vennootschap aangegaan, ten einde handel te drijven in WOL, onder de Firma van **FRANS MIDDELHOFF**, waarvan beide Contractanten de teekening zullen hebben en de Vennooten hoofdelijk voor elkander verbonden zullen zijn, met deze uitzondering echter, dat door geen der Vennooten gelden zullen mogen worden op- of ter leen genomen, noch aan anderen ter leen gegeven, zonder toestemming van beide, welke toestemming alleen zal kunnen blijken door hunne mede-onderteekening van hunnen eigenen naam, met bijvoeging van dien der Firma, zullende zonder zoodanige handteekening het verrigte zijn en blijven voor bijzondere rekening van dengene, die zoodanige daden gedaan heeft.

Gemelde Vennootschap is aangegaan van af 1 Mei jl., voor een' onbepaalden tijd, nogtans kan door ieder der Vennooten de ontbinding gevorderd worden, mits zulks zes maanden te voren aan den andere opzeggende.

Geschiedende deze mededeeling ter voldoening aan Art. 28 van het Wetboek van Koophandel.

(Get.) B. MIDDELHOFF.

„ A. M. MIDDELHOFF.

zijn geboorteplaats Mesum kon gaan rentenieren.

Anton Engeln bleef als enige van de familie in Purmerend. Met zijn echtgenote had hij achtereenvolgens een manufacturenzaak in de Dubbele Buurt en in Padjedijk. Hun kinderen zetten in de volgende eeuw deze zaak voort.

TERUG NAAR DE FAMILIE MIDDELHOFF

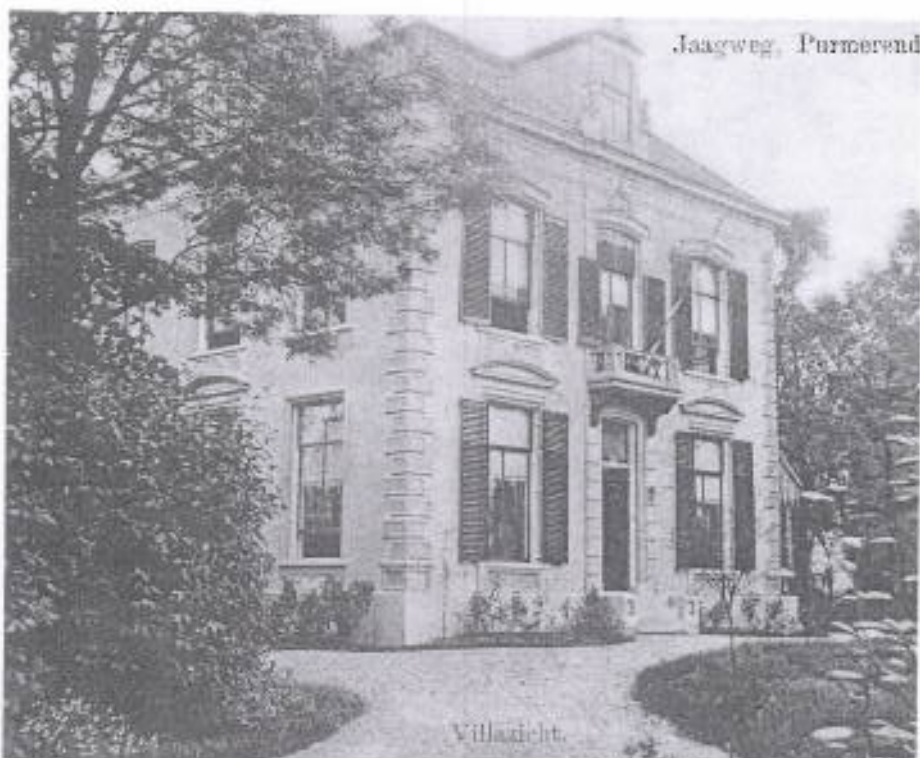
Toen Bernardus Petrus en Anthonius Matthias in 1857 de wol- en huidenhandel van vader Frans Middelhoff hadden overgenomen, was deze handel duidelijk over zijn hoogtepunt heen. Teruglopende marktaanvoeren en veranderde handelsstromen – de grootste afnemer Frankrijk zocht z'n handelswaar op Londense veilingen – waren hier debet aan.

Door de broers F.J.B. (1846 - 1932) en A.J. (1850 - 1900), zonen van Bernardus Petrus, werden de activiteiten op een laag pitje voortgezet. Als vooruitziende ondernemers hadden ze tijdig de bakens verzet: al snel werd de wolhandel verdrongen door het bankbedrijf. F.J.B. was firmant van de in 1878 opgerichte Westfriesche Bank *Timmerman, Koelman & Co* in Schagen, in

Het bankgebouw op de hoek Dubbele Buurt-Koemarkt

1917 overgenomen door de *Nationale Bankvereniging*.

Villa Ramhof, gebouwd in 1880 en later de ambtswoning van burgemeester Cramwinckel (Collectie Purmerends Museum).

BUITEN HET ZAKENLEVEN

Ook buiten het zakenleven komt men de naam Middelhoff tegen. Telgen namen zitting in het kerkbestuur en werden gekozen als raadslid voor de R.K. Staatspartij. A.M. was de eerste van het geslacht die als raadslid de publieke zaak diende. Hierna zouden F.J.B. en diens zoon F.F.L.M. (1878 - 1965) deze traditie voortzetten. B.P. was jarenlang vice-voorzitter van het spoorwegcomité dat in 1884 zijn inzet bekroond zag met de opening van de spoorlijn Zaandam - Purmerend. In 1880 liet A.M. een herenhuys met koetshuis en paardenstal bouwen in de Zuiderpolder. Na zijn overlijden trok burgemeester Cramwinckel in dit statige pand aan de Jaagweg. In 1907 werd de stad andermaal verfraaid met twee villa's aan de Herengracht. Villa Schoonoord en Villa Maria werden in opdracht van de familie Middelhoff door architect Jan Stuyt ontworpen. In dit laatste huis – genoemd naar Maria Smit, de echtgenote van F.F.L.M. Middelhoff – werd Kees Middelhoff geboren. Zijn verhuizing naar Castricum

Villa Schoonoord en villa Maria (Collectie Purmerends Museum).

hield verband met de overname van de 'familiebank' door de Rotterdamse Bankvereniging. De vader van Kees aanvaardde in 1938 de functie van bankdirecteur in Castricum.

De grootvader van Kees Middelhoff, F.J.B. Middelhoff, nam in zijn Purmerendse jaren een vooraanstaande plaats in het openbare leven in. Ruim tien jaar had hij zitting in de gemeenteraad, waarvan acht jaar als wethouder. Hij was lid van de Kamer van Koophandel en vervulde tal van functies in rooms-katholieke organisaties. In Villa Schoonoord oefende hij het correspondent-schap van de Nederlandse Bank uit. Na zijn overlijden in 1933 en het vertrek van diens zoon F.E.L.M. naar Castricum werd in de pers ruimschoots teruggeblikt op de verdiensten van deze immigrantenfamilie die ruim 150 jaar eerder voet op Purmerendse bodem zette.

Voor reacties kunt u contact opnemen met:

K. Middelhoff
Sterrelaan 13
1217 PP Hilversum
Telefoon 035-6214333

AANBESTEDING

op Vrijdag 28 Juni-a.s., des namiddags ten 1 ure, in het „Café Bellevue" te Purmerende, ten behoeve van den Heer A. M. MIDDELHOFF.

Het bouwen van een Heerenhuis met Moesthuis, Paardenstal en Smechts-woning op een terrein aldaar.

De teekening en de tekening liggen ter vista in voornoemd Café en in het Café van den Heer SCHOONERBEEK, Kalvenstraat te Amsterdam.

Gebruikte teekening 1/1.00 per exempl. verkrijgbaar te Purmerende bij den Heer DUNOIS, te Amsterdam, bij den Heerbandelaar BEKKER, Vijzelstraat bij de Markt.

Nadere inlichtingen te bekomen bij den Architect E.J. HUYBRECHTS Gz., te Amsterdam.

A. ENGELN,

Padjedijk, Purmerend,

is het goedkoopste en beste adres voor

MANUFACTUREN

Garen, Band, Wollen, Watten en Molton Dekens, Veeeren en kapok bedden.

DIRECTE LEVERING. — Specialiteit in alle soorten

NAAIMACHINES.

Echte Singer alleen bij mij verkrijgbaar, met kast f 40. Alle apparaten met vijfteen jaar schriftelijke garantie.

Het Agentschap der Westfriesche Bank

firmas TIMMERMAN, KOELMAN & Co.,

TE PURMEREND.

DIRECTEUREN:

F. MIDDELHOFF *Bezigt.*

K. E. NUMAN.

Ontvangt geld in depôt:

Geeft geldelijke voorschotten.

met 8 dagen opzegging 1/2 %

Belast zich met in- en verkoop van Effec-

voor 3/m. 1/0 weken 1/2 %

ten en looneert Coupons.

1/0 m. 1/0 1/2 %

Heeft geld beschikbaar, ter belegging op

1 jaar 1/0 1/2 %

Hypotheek.

VERKIEZING

Leden van de Kamer van Koophandel en Fabrieken.

De **R. Geth. Kiesvereeniging** alhier, heeft in hare geboden Vergadering, de navolgende personen tot Candidaat gesteld voor de VERKIEZING op **WOENSDAG 23 dezer**, de Heeren

P. W. STUIJT

afredende Leden.

JOS. BRANTJES Cz.

F. F. L. M. MIDDELHOFF.

Trouwe opkomst wordt dringend verzocht.

Purmerend, 11. November 1919.

HET BESTUUR.

N.B. Het Stembureau is geopend des namiddags 1 tot 4 uur.

NIEUWE LEDEN

01.03.1998	mw. P.M.A. van der Pol-Kuyt	Rivierenlaan 114	1442 PM	Purmerend
01.03.1998	hr. D.J. van Vliet	Hendrik Meijerlaan 15	1141 HE	Monnickendam
10.03.1998	hr. H. Rijkenberg	Mozartstraat 42	1962 AC	Heemskerk
09.03.1998	mw. J. Romeijn-Spreeuw	Kadoelenstraat 16	1443 KS	Purmerend
10.03.1998	mw. B.M. Huisman	Willem Eggertstraat 6	1441 CJ	Purmerend
10.03.1998	hr. J. de Wolf	Kerkstraat 17b	1441 BL	Purmerend
10.03.1998	hr. P.H. de Jaager	Achterdijk 34a	1441 DH	Purmerend
10.03.1998	Restaurant Rozemarijn, Jos	Kerkstraat 37	1441 BL	Purmerend
10.03.1998	hr. C.J. Dekker	Julianastraat 39	1441 EN	Purmerend
10.03.1998	hr. J. Kok	Waagplein 24	1441 BR	Purmerend
13.03.1998	hr. J.D. Kocken	Pastoor Sprengerstraat 6	1701 GW	Heerhugowaard
16.03.1998	hr. P.J.M. Segers	Diligencehof 4	1445 MR	Purmerend
16.03.1998	hr. R. Wolf	Nieuwstraat 15	1441 CK	Purmerend
16.03.1998	hr. J.L. van der Velden	Brantjesstraat 70	1447 BE	Purmerend
16.03.1998	hr. K. Daman	Tutein Noltheniusplein 24	1442 WS	Purmerend
17.03.1998	hr. F.J.M. Vlaar	Merwedestraat 21	1442 SK	Purmerend
17.03.1998	mw. J. Wolff-Timmerman	Zuiderhof 28	1461 AK	Z.O. Beemster
17.03.1998	mw. G. Joosten-Rob	Zuiderhof 44	1461 AK	Z.O. Beemster
17.03.1998	mw. H. Boer-Bontje	Tureluurhof 4	1444 AK	Purmerend
17.03.1998	mw. D. de Waal- Stolp	Kanaalzicht 9	1441 GT	Purmerend
17.03.1998	hr. E.K. Doets	Baardmosstraat 13	1441 LV	Purmerend
17.03.1998	hr. E. de Vries	Walakker 89	1446 GC	Purmerend
17.03.1998	mw. M.B. Ipema-Jannes	Goudmosstraat 31	1441 LK	Purmerend
17.03.1998	hr. M.R. Slooten	Boeierstraat 187	1443 EJ	Purmerend
17.03.1998	mw. H.P. de Vries	Rozenstraat 38	1441 HV	Purmerend
17.03.1998	mw. E. van Zaanen-Daman	Johanna Naberstraat 31	1442 BA	Purmerend
18.03.1998	mw. M. Leerling	Primulastraat 82 k 811	1441 HG	Purmerend
18.03.1998	hr. J.J. Leerling	Vondelstraat 7	1521 ZP	Wormerveer
18.03.1998	mw. L.J. v.d. Horst-Stierner	Van IJsendijkstraat 101	1442 CK	Purmerend
20.03.1998	hr. F.H. Compier	Lepelaarpark 61	1444 HR	Purmerend
21.03.1998	mw. G. Benthem	Torenmolen 74	1444 GG	Purmerend
21.03.1998	hr. F. Vlaar	Broekhof 12	1441 ZA	Purmerend
21.03.1998	hr. C.J. de Wolf	Burg.D. Kooimanweg 337	1444 BJ	Purmerend
21.03.1998	mw. D. Vlaar-Pronk	Meerkoethof 23	1444 VM	Purmerend
22.03.1998	mw. M. Vlaar	Nieuwstraat 80	1441 CN	Purmerend
22.03.1998	hr. A.N.A.M. Nooij	Leksmondhof 70	1108 EP	Amsterdam
22.03.1998	hr. P. Taam	Klein Westerbuitten 19	1135 GL	Edam
23.03.1998	hr. A.P. Pouleijn	Pluimgras 9	1441 WS	Purmerend
23.03.1998	mw. J. Reuzenaar-van der Linden	Vogellaan 27	5854 GS	Nieuw Bergen
23.03.1998	mw. R.J. de Vries-van der Meulen	Rietgorsplein 45 west	1444 TB	Purmerend
23.03.1998	fam. R. Dordregter	Egstraat 6	1445 RR	Purmerend
28.03.1998	hr. C. Bommel	Van Goor Hinloopenstr.63	1442 WC	Purmerend
28.03.1998	mw. T. van Zinderen-Joosten	Vledderweg 6	8381 AA	Vledder
30.03.1998	hr. H.J. Eeken	Aletta Jacobslaan 96	1442 AH	Purmerend
30.03.1998	mw. N.A. Ruijter	Zuiderweg 206	1461 GR	Z.O. Beemster
31.03.1998	hr. L. Bakker	Molendijk 152a	3286 BK	Klaaswaal
31.03.1998	hr. T. Bezemer	Suze Groenewegstraat 93	1442 NC	Purmerend
31.03.1998	hr. J.F.J. Kubbinga	Slenkstraat 67	1441 MN	Purmerend
31.03.1998	hr. A. Tiepel	Schoofstraat 64	1446 DE	Purmerend
03.04.1998	hr. F. Buijs	Scheldestraat 3	1442 SB	Purmerend
08.04.1998	hr. M. Rijser	Koogsingel 41	1444 GA	Purmerend
09.04.1998	hr. Th. Blok	C. Doetsstraat 6	1135 HZ	Edam
09.04.1998	hr. H. Krieger	Huifkarstraat 4	1445 NV	Purmerend
09.04.1998	hr. C. Boon	Planetenstraat 50	1443 AV	Purmerend
09.04.1998	hr. J. Kersloot	Suze Groenewegstraat 167	1442 NE	Purmerend

09.04.1998	hr. D. Bakker	Kwadijk 83	1471 CE	Kwadijk
13.04.1998	hr. S.W. Jimmink	Spinetstraat 21	1443 XB	Purmerend
14.04.1998	hr. D.H. Udo	Gruttostraat 55	1444 AE	Purmerend
15.04.1998	mw. J. Middelveld-van der Meer	Hannie Schaftstraat 6	1443 LD	Purmerend
16.04.1998	hr. F. Beuse	Melkweg 13 A	1448 MA	Purmerend
16.04.1998	mw. G. Stiemer	Vooruitstraat 3	1441 GE	Purmerend
16.04.1998	hr. H. Vallentgoed	Annette Poelmanstraat 115	1442 AZ	Purmerend
16.04.1998	hr. J. Agerant	Van Goor Hinloopenstr.43	1442 WC	Purmerend
16.04.1998	hr. H. de Boer	Anjelierenstraat 35	1441 HK	Purmerend
16.04.1998	hr. C. Boon	Planetenstraat 111	1443 AT	Purmerend
16.04.1998	mw. E. van de Brink	Overlanderstraat 255	1445 DR	Purmerend
16.04.1998	hr. F. Bruin	Wilh. Druckerstraat 56	1442 AW	Purmerend
16.04.1998	fam. J.N.M. Eeken	Zuiderpad 69	1461 BS	Z.O. Beemster
16.04.1998	hr. J.J. Franke	Arenastraat 34	1442 VE	Purmerend
16.04.1998	hr. A. Huisman	Breedstraat 16	1441 CL	Purmerend
16.04.1998	hr. J. Jorritsma	Scholeksterhof 6	1444 AR	Purmerend
16.04.1998	mw. A. Kersloot	Meteorenweg 52	1443 CA	Purmerend
16.04.1998	hr. M. Kraaij	Brahmsstraat 141	1447 RK	Purmerend
16.04.1998	hr. R. Kraaij	Naardermeer 95	1447 KM	Purmerend
16.04.1998	hr. J.G.M. Kuijt	Nieuwstraat 4	1441 CM	Purmerend
16.04.1998	hr. J.B. Meines	Betje Wolffstraat 1	1461 KG	M.Beemster
16.04.1998	hr. R.Th.J. Oosterbaan	Rechtestraat 6	1483 BD	De Rijk
16.04.1998	hr. P.J. Segers	Watersnip 29	1452 VA	Ilpendam
18.04.1998	hr. J. Kersloot	Meidoornhaag 7	3956 GN	Leersum
20.04.1998	mw. R. Edel-Westerhof	Thorbeckekade 7	1441 KP	Purmerend
22.04.1998	mw. N. de Graaf-Mulder	Persijnlaan 148	1447 RE	Purmerend
22.04.1998	hr. P.J.G. Jansen	Fuuthof 21	1444 VT	Purmerend
22.04.1998	hr. N.J. Wessels	Oostervenne 52	1444 XG	Purmerend
28.04.1998	hr. D. Spruit	Julianalaan 77	1483 VH	De Rijk
28.04.1998	hr. J. Limburg	Venedien 8	1441 AJ	Purmerend
28.04.1998	hr. W.G.A. Berben	Flevostraat 193	1442 PX	Purmerend
28.04.1998	hr. M. Berben en P. Wolfswinkel	Wagenbeurs 4	1441 KA	Purmerend
01.05.1998	mw. B. de Vries-Eggers	Primulastraat 11	1441 HA	Purmerend
05.05.1998	hr. W. Hooyer	Kievithof 15	1444 VW	Purmerend
05.05.1998	mw. F. Hemrica	Speulderbos 19	1447 TG	Purmerend
07.05.1998	mw. A. van Oosten-Heijnis	Cavaljeplein 142	1442 XR	Purmerend
08.05.1998	hr. C. Ronda	Veilinghof 48	1442 CV	Purmerend
08.05.1998	mw. G. Th. Ver-Groot	Koemarkt 67	1441 DB	Purmerend
12.05.1998	mw. T. Kniese-van Langen	Landsmeerderdijk 41	1035 PS	Amsterdam
12.05.1998	mw. T. Scherpenhuijsen-Rijkenberg	Raiffeisenlaan 107	Alicante	Spanje
12.05.1998	mw. B. Kaag-Rijkenberg	Kanaaldijk 9	1693 ER	Wervershoof
12.05.1998	hr. C. Jonk	Nieuwstraat 1	1441 LA	Purmerend
13.05.1998	hr. J.G. Kuyt	Burg.D. Kooimanweg 639	1441 CK	Purmerend
14.05.1998	mw. A. Eggersman-Bakker	Voltastraat 47	1444 BS	Purmerend
14.05.1998	Gebroeders Hendriks B.V.	Kemphaanstraat 7	1446 VB	Purmerend
15.05.1998	hr. J. Groenhart	Gruttostraat 26	1531 VA	Wormer
16.05.1998	hr. P.J. Kemper	Bierkade 7	1452 XH	Ilpendam
18.05.1998	hr. M. Jonker	Zuiderweg 49	1441 AH	Purmerend
18.05.1998	mw. A. Boots	Wherekant 16	1456 NE	Wijdewormer
18.05.1998	hr. P.G. de Wolf	Overweerseppolderdijk 67	1442 CW	Purmerend
20.05.1998	hr. J. Eikenboom	Rozenstraat 1	1442 AD	Purmerend
20.05.1998	hr. P. Eikenboom	Anemonenstraat 13	1441 HV	Purmerend
20.05.1998	mw. T. Brand	Zuiderpad 62	1441 HW	Purmerend
24.05.1998	mw. G.C.M. Glim-Schoorl	Goudenregenstraat 103	1461 BV	Z.O. Beemster
24.05.1998	hr. P.E. Wartenbergh	G.van Heemskerkstraat 37	1441 HG	Purmerend
24.05.1998	hr. Th. B. Taman	Weerwal 20	1474 KC	Oosthuizen
24.05.1998	mw. L. Schouw		1441 AL	Purmerend

24.05.1998	hr. R. Jonk	Persijnlaan 4	1447 EP	Purmerend
25.05.1998	hr. R.H.de Groot	Vrouwenzandstraat 46	1443 WL	Purmerend
25.05.1998	mw. L. Boot	Reigerpark 8	1444 AB	Purmerend
25.05.1998	hr. W. Eggersman	Leverkruid 3	1441 XM	Purmerend
30.05.1998	mw. J. Schagen-Waal	Hugo de Grootstraat 59	1441 KJ	Purmerend
01.06.1998	hr. A.J.L. de Jong	Westerweg 55g	1445 AC	Purmerend
03.06.1998	hr. A.E. Verburgt	Hugo de Grootstraat 102	1441 KN	Purmerend
06.06.1998	hr. H.M.M. Rotgans	Maanzaadstraat 15	1446 EW	Purmerend
10.06.1998	hr. W. Prins	Purmerenderweg 203	1461 DJ	Z.O. Beemster
10.06.1998	hr. H. Timmer	Vooruitstraat 38	1441 GK	Purmerend
10.06.1998	hr. P. Kuijt	Breedstraat 10	1441 CC	Purmerend
18.06.1998	hr. F. Groot	O.Z.Burgwal 16 G	1141 AA	Monnickendam
18.06.1998	hr. J. Kes	Prior 17	1613 DH	Grootebroek
18.06.1998	hr. F. Beuse	Hunzebos 32	1447 TX	Purmerend
18.06.1998	hr. F. Abels	Nieuwegracht 8	1441 GR	Purmerend
16.06.1998	hr. C. Ernest	Hoornsebuurt 26	1441 AE	Purmerend
21.06.1998	hr. D. de Bruin	Gangeslaan 9	1448 BN	Purmerend
21.06.1998	hr. R. Blok	Zuivelstraat 61	1445 MK	Purmerend
21.06.1998	hr. J. Zijp	Pt. Wilhelminaplantsoen 40	1461 AN	Z.O. Beemster
23.06.1998	hr. P. van Altena	Burg.D. Kooimanweg 861	1444 CE	Purmerend
25.06.1998	hr. T.J.J. van de Bunt	Plantsoenstraat 10	1441 CX	Purmerend
01.07.1998	hr. A.E. de Ruijter	Ninaberstraat 36	1461 BE	Z.O. Beemster
01.07.1998	hr. C. Meijer	Van Goor Hinloopenstr. 80	1442 WE	Purmerend
01.07.1998	mw. E.M. Bakker-van der Meij	Op de Wielen 25	1852 BS	Heiloo
01.07.1998	hr. J. Lukic	Herengracht 18	1441 EW	Purmerend
10.07.1998	hr. S. Hooijberg	Hyacinthenstraat 23	1441 JC	Purmerend
11.07.1998	mw. H.G.T. de Wolf	Bierkade 3	1441 AH	Purmerend
15.07.1998	hr. G.A.M. Vlaar	Westdijk 48	1464 PC	Westbeemster
15.07.1998	hr. P.B.S. Jansen	Rivierenlaan 76	1442 PL	Purmerend
23.07.1998	hr. H. Lommers jr.	Neckerstraat 11	1441 KT	Purmerend
23.07.1998	hr. F.R. Lommers	Kolfstraat 129	1442 TC	Purmerend
23.07.1998	hr. Th. Jorritsma	Wilh. Druckerstraat 5	1442 AV	Purmerend

ONDERLINGE BRANDWAARBORG MAATSCHAPPIJ PURMEREND U.A.

Geachte heer, mevrouw,

Het Nederlandse fenomeen "ONDERLINGE" is bij veel mensen niet zo bekend. Mogelijk hoort U nu ook voor het eerst hiervan.

Maar wist U bijvoorbeeld ;

- dat er 400 "ONDERLINGEN" actief zijn in Nederland.
- deze "ONDERLINGEN" veelal een plaatselijk karakter hebben.
- zij daarom heel dicht bij de mensen staan.
- de "ONDERLINGEN" 36% van alle verzekeringen afsluiten in Nederland.
- O.B.M. Purmerend U.A. (Uitgesloten Aansprakelijkheid) reeds 60 jaar bestaat.
- een verzekeringsmaatschappij is in verenigingsvorm met leden.
- niet commerciëel is, dus verzekeringen afsluit zonder winstoogmerk.
- lage kosten heeft, en dus ook lage premies kan hanteren.
- verzekeringen voor o.a opstal, inboedel, aansprakelijkheid, glas, bromfiets, auto en caravan kan aanbieden.

Onderstaand geven wij u ter informatie enkele premievoorbeelden

OPSTAL/INBOEDEL	BRAND	EXTRA UITGEBREID/TOTAAL
Woonhuis Opstal	f 0,525	f 0,50 (per duizend)
Woonhuis Inboedel	f 0,525	f 0,95 (per duizend)
Garageboxen	f 1,00	n.v.t.

AANSPRAKELIJKHEIDSVERZEKERING VOOR PARTICULIEREN (AVP)		
Alleenstaanden	f 54,=	per jaar
Gezin of Samenwonenden.	f 72,50	per jaar

U zult begrijpen dat dit slechts een kleine greep is van onze verzekeringen.

Wilt U meer weten, geen nood, belt u ons gerust eens op.

U zult versteld zijn van de lage premies.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen (ook 's avonds) met Marjon Alles. Telefoon 0299-644519.

Met vriendelijke groet,
OBM Purmerend U.A.

akkesstraat 2
47 PJ Purmerend

elefoon/Fax
99 - 644519

stbank 57.61.60

nk: VSB-Bank
k. nr. 84.35.06.504

N-AMRO Purmerend
k. nr. 58.89.35.840

y.K. nr. 36027294